

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

DIPLOMSKO DELO

Množični morilci - analiza filma

»Bowling for Columbine«

Februar, 2011

Jasna Javornik

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

DIPLOMSKO DELO

Množični morilci - analiza filma

»Bowling for Columbine«

Februar, 2011

Jasna Javornik

Mentor: prof. dr. Peter Umek

Zahvala

Hvala mentorju, prof. dr. Petru Umeku, za pomoč in napotke pri pripravi
diplomskega dela.

Iskrena hvala mojim staršem in Sebastjanu za izjemno podporo, pomoč in
razumevanje.

Kazalo

1 Uvod	9
2 Namen, cilji in domneve diplomskega dela	10
2.1 Domneva 1	11
2.2 Domneva 2	11
2.3 Domneva 3	11
3 Kaj je umor	12
4 Dejavniki	14
5 Večkratni morilci	15
5.1 Množični morilci	15
5.2 Serijski morilci	15
5.3 Večkratni umori	17
6 Značilnosti uporabe strelnega orožja pri pokolih na šolah	23
7 10 mitov o profilu napadalcev na ameriških srednjih šolah	26
8 Film kot sredstvo prikazovanja mitov	30
9 Zgodovina pobojev	33
10 Streljanja po svetu	37
11 Nevarnosti uporabe strelnega orožja pri pokolih na šolah v Sloveniji	44
12 Ukrepi za preprečevanje uporabe strelnega orožja pri pokolih po šolah	45
13 O avtorju filma	48
14 O Združenju za pravico do nošenja orožja (National rifle association)	53
15 O filmu	55
16 Vsebina filma	59
17 Analiza filma Bowling for Columbine	64
18 Zaključek	68
18.1 Domneva 1	68
18.2 Domneva 2	69
18.3 Domneva 3	70
19 Literatura in viri	73

Kazalo tabel

Tabela 1: Primeri streljanj v šolah v Združenih državah Amerike	37
Tabela 2: Primeri streljanj v Kanadi	40
Tabela 3: Primeri streljanj v Evropi	40
Tabela 4: Primeri streljanj v šolah v Južni Ameriki, Aziji, Afriki in Avstraliji	41
Tabela 5: Medijsko odmevni primeri	42

Povzetek

V današnjem času se pojavlja fenomen pobojev na srednjih šolah. Ali je to problem današnje družbe ali so se tovrstni dogodki dogajali tudi v zgodovini? So morda mediji tisti, ki naredijo te novice tako razvpite? Skozi pisanje diplomskega dela sem poskušala najti odgovore na vprašanja: kakšne so osebne lastnosti in karakteristika množičnih morilcev, ki pobijajo v srednjih šolah, ter ali se je po prikazu film *Bowling for Columbine* povečalo število množičnih pobojev na šolah.

Delo je sestavljena iz opredelitve temeljnih pojmov, pregleda študij o množičnih morilcih, značilnosti uporabe strelnega orožja pokolov po šolah ter mitov o psihološkem profilu morilcev. Diplomsko delo hkrati opredeli film kot sredstvo prikazovanja mitov ter našteje zgodovino pobojev v ZDA, Kanadi, Evropi, Južni Ameriki, Aziji, Afriki in Avstraliji, dotakne se tudi medijsko najbolj odmevnih primerov. Na kratko je povzeto razmišljanje o nevarnosti strelskih pokolov po slovenskih šolah, delo ponudi tudi nekatere ukrepe za preprečevanje. V delu sem se osredotočala na film oziroma njegovo vsebino in analizo. Avtor Michael Moore v filmu *Bowling for Columbine* sam odigra pomembno vlogo, zato delo med drugim vsebuje intervju, ocene kritikov ter umesti Združenje za pravico do nošenja orožja (ang. National Rifle Association, NRA) v kontekst.

Glavne ugotovitve dela so, strelski incidenti na šolah so redko impulzivna dejanja, navadno so skrbno načrtovana, saj napadalec pred napadom o svojih namerah obvesti drugo osebo; točen in uporaben profil napadalca ne obstaja; večina napadalcev je že uporabljala strelno orožje in imela dostop do njega; vedno so bili vpleteni še drugi učenci oziroma dijaki; v večini primerov je glavni motiv napada maščevanje. Pomembno je opozoriti tudi na dejstvo, da takšni incidenti lahko vodijo v vsesplošno diskusijo o zakonih glede orožja. Tudi *Bowling for Columbine* se vsebinsko dotika te teme in je lahko poleg kritike tudi zakladnica idej za potencialne množične morilce.

Ključne besede: množični morilci, šola, Bowling for Columbine, Michael Moore, orožje, streljanje, mediji.

Mass murderers - analysis of the movie Bowling for Columbine

Summary

Today the phenomenon of secondary school killings is becoming more and more prevalent. Is this a problem unique to today's society or did events of this kind also occur in the past? Are the media perhaps responsible for sensationalizing the issue? In this thesis I tried to answer two questions: what are the personal profiles of secondary school mass murderers and did the film Bowling for Columbine help to increase the incidence of secondary school killings.

The present work includes definitions of core concepts, cites studies on mass murderers, states characteristics of the use of firearms in secondary school killings and exposes the myths about murderers' psychological profiles. My thesis shows the film as a source of portraying myths, lists the historical data about killings in the USA, Canada, Europe, South America, Asia, Africa and Australia, and touches upon the cases most widely reported in the media. It briefly summarizes the discussion about the dangers of firearm killings in Slovenian schools and offers some solutions for their prevention. In my work I focused on the film, its content and analysis. Because the author Michael Moore plays an important role in the film Bowling for Columbine, the thesis includes his interview, critics' evaluations and the placing into context of the National Rifle Association (NRA).

The work's main findings point to the fact that firearm incidents in schools are rarely impulsive but rather carefully planned events. There is no such thing as an exact and useful profile of a killer. Before an attack, the attacker normally informs another person about his intentions and pupils or students have always been involved. The majority of attackers have had access to a firearm and have already used it, revenge being, in the majority of cases, the main motive for these attacks. It is important not to neglect the fact that these

kinds of incidents can lead to a general discussion about firearm laws. The content of the film *Bowling for Columbine* touches on this theme and can become at the same time a treasury of ideas for potential mass murderers.

Key words: mass murder, school shooting, *Bowling for Columbine*, Michael Moore, gun, gun fire, media.

1 Uvod

Dejanja večkratnih umorov so v javnosti vedno zbudjala pozornost. Spomnimo se samo razvpitega morilca Jacka Razparača, o katerem je bilo napisanih na desetine knjig in čigar identiteta še danes buri domišljijo in duhove mnogih raziskovalcev. Spomnimo se tudi našega morilca Metoda Trobca o katerem je bilo veliko napisano. Kaj privede do večkratnih pobojev? Kateri dejavniki vplivajo na morilce in kakšen je njihov vpliv na ta dejanja? Zakaj do večkratnih pobojev sploh pride?

Večkratni umori so nenehno polnili stolpce časopisov, ob pojavu domnevnega večkratnega morilca pa vedno zavladava preplah, videti je, kot da je ves ta spektakel vezan na fasciniranje ljudi s tem, da si morilec »upa« kršiti družbeni zakon. Na drugi strani pa obstaja dejstvo, da niso le mediji tisti, ki iščejo dobiček v domnevno visokih stopnjah kriminala. Še posebno zanimiv je podatek o številu večkratnih pobojev glede na število prebivalcev in obstoj orožarske industrije na posameznih geografskih področjih.

V današnjem času je prisoten pojav pobojev na srednjih šolah. Je to problem današnje družbe ali so se tovrstni dogodki dogajali tudi v zgodovini? So morda mediji tisti, ki naredijo te novice tako razvpite? So se množični morilci na šolah pojavljali tudi prej? Na vsa ta vprašanja bom v diplomskem delu poskušala najti odgovore. Proučila bom osebne lastnosti in karakteristiko morilcev, ki pobijajo v srednjih šolah, ter morebitno povečanje števila množičnih pobojev na šolah po prikazu film Bowling for Columbine.

2 Namen, cilji in domneve diplomskega dela

Ker me je zanimalo, zakaj je tematika množičnih pobojev postala tako aktualna, sem se odločila, da ta problem podrobneje predelam. So se tovrstni dogodki pojavljali tudi v zgodovini? So morda mediji tisti, ki naredijo te novice tako razvpite. So se množični morilci na šolah pojavljali tudi prej? Na vsa ta vprašanja bom v diplomskem delu poskušala najti odgovore.

Medijsko je bil še posebej izpostavljen poboj na ameriški srednji šoli Columbine, po katerem je bil posnet dokumentarni film *Bowling for Columbine*, ki sem ga vzela za podlago diplomskega dela.

Bowling for Columbine je bil posnet po resničnem dogodku, ki se je zgodil 20. aprila leta 1999 na gimnaziji Columbine v ameriški zvezni državi Kolorado. Film govori o razmerah na gimnaziji, o nasilnem duhu, in raziskuje, zakaj mora vsako leto zaradi nasilja z orožjem v ZDA umreti 11.000 ljudi. Šolska streljanja imajo poleg nasilja tudi druge stranske učinke, saj vplivajo na politično mnenje o strožji zakonodaji glede orožja. Združenje za pravico do nošenja orožja (ang. Nacional Rifle association, NRA) je nasprotnik strožjih zakonov, poleg združenja obstajajo še druge skupine, ki so pozivale k spremembam zakonov o nadzoru nad orožjem, ter se sklicujejo na dokaze, ki govorijo o tem, da oboroženi študenti lahko ustavijo ali vsaj omejijo izgube življenj v šolskih streljanjih ter da prepovedi o nošenju orožja ne odvrnejo strelcev. Navajajo primer masakra Mercaz HaRav, kjer napadalca ni ustavila policija, marveč ga je ustrelil študent Yitzhak Dadon s svojim strelnim orožjem, ki ga je zakonito posedoval.

Domneve, ki jih bom poskušala potrditi oziroma ovreči v diplomskem delu, so naslednje:

2.1 Domneva 1

Množični morilci, ki morijo po srednjih šolah, so osebno nestabilni, asocialni, prihajajo iz neurejenih družinskih okolij, pripadajo nižjemu družbenemu razredu, okolica jih zaznava kot »čudake«. Svoja dejanja izvedejo premišljeno in načrtno.

2.2 Domneva 2

Film *Bowling for Columbine* je zakladnica idej za potencialne množične morilce. Po filmu so se tovrstna dejanja pojavila večkrat kot v preteklosti, zato domnevam, da je film za nekatere predstavljal opozorilo in natančen prikaz celotnega dogodka v širši luči. Nekaterim pa je film dal zagon, nove ideje in morda potreben pogum, da so se za tako dejanje tudi odločili.

2.3 Domneva 3

Takšni incidenti lahko vodijo v vsesplošno diskusijo o zakonih o orožju. Avtor filma uporablja različne produkcijske prijeme, ki ustvarjajo dodatne vtise na gledalca. To se odraža v izboru sogovornikov, glasbe, scen, časovnega okvira in podobno. Določeno zaporedje rezov kadrov ter s tem izbor vsebine vodi gledalca do določenega sklepa o odnosu do orožja.

3 Kaj je umor

Umor, -a, m (o o), glagolnik od umoriti 1: umor se je zgodil v gozdu; storiti, zagrešiti umor; obsoditi zaradi umora; zahrbtnen umor; poročilo o umoru / ritualni umor v nekaterih religijah za pridobitev skrivnostnih božanskih moči * jur. (naklepni) umor naklepna povzročitev smrti človeka; justični ali sodni umor zmotna sodba, s katero se izreče smrtna kazen in je ta tudi izvršena; politični umor; roparski umor iz koristoljubja. (www.bos.zrc-sazu.si, 2008)

Umor je pravno definiran kot zločin, ki ga človek stori proti/nad drugim človekom in povzroči njegovo smrt brez pravnega izgovora in z namenom ga ubiti oz. mu povzročiti hujše telesne poškodbe. V večini držav je opredeljen kot najhujši zločin, ki se ga kaznuje z najvišjo zakonsko predvideno kaznijo. Oseba, ki je storila umor, je morilec/morilka. (www.wikipedia.org, 2008)

Umor je uničenje človeškega življenja kot najvišje osebne in družbene vrednote. Najpomembnejša človekova pravica je nedvomno pravica do življenja. Ustava Republike Slovenije v 17. členu določa, da je življenje nedotakljivo, to pomeni, da je človekovo življenje absolutno zavarovano in da v Sloveniji smrtne kazni ni, s čimer se naša država uvršča med abolicionistične države. (Ustava Republike Slovenije, 1992)

Umor je v našem Kazenskem zakoniku (Uradni list RS 95/2004) opredeljen v 127. členu:

1. Kdor komu vzame življenje, se kaznuje z zaporom najmanj petih let.
2. Storilec dejanja iz prejšnjega odstavka se kaznuje z zaporom najmanj desetih let ali z zaporom tridesetih let:
 - če stori dejanje na grozovit ali zahrbtnen način;
 - če stori dejanje iz koristoljubnosti, zato da bi storil ali prikril kakšno drugo kaznivo dejanje, iz brezobzirnega maščevanja ali iz kakšnih drugih nizkotnih nagibov;

- če stori dejanje zoper uradno ali vojaško osebo, ko ta opravlja naloge javne ali državne varnosti, varuje javni red, zasleduje storilca kaznivega dejanja ali pazi na koga, ki mu je vzeta prostost, ali zoper preiskovalnega ali sodečega sodnika, državnega tožilca ali njegovega zastopnika, ki je udeležen v postopku proti hudodelski združbi;
 - če stori dejanje dvoje ali več oseb, ki so se združile za to, da bi izvršile umor.
3. Če je bilo dejanje iz prvega odstavka tega člena storjeno v posebno olajševalnih okoliščinah, se storilec kaznuje z zaporem od šestih mesecev do petih let.
- (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001)

Kazenski zakonik ne pozna izrazov serijski morilec ali serijski umor, niti množični morilec niti množični umor. Določa pa, da lahko storilec umor stori na grozovit ali zahrbtnen način, ali pa iz koristoljubja, da bi storil ali prikrikl kakšno drugo kaznivo dejanje, storilec lahko mori tudi iz brezobzirnega maščevanja ali kakšnih drugih nizkotnih nagibov. (Glogovčan, 2008)

Tako kot teroristični napadi, so tudi šolski masakri zelo redki, vendar travmatični. Deležni so izčrpne medijske obravnave, ki se pogosto odraža v spremembah šolske discipline in varnostne politike po celi državi. Daleč najbolj publiciran šolski masaker v ZDA je bil v Columbine High School v Coloradu. (School massacre, 2008)

Šolski masaker je incident naklepnega množičnega pobijanja, ki vključuje najmanj eno žrtev. Nasprotno od šolskega nasilja običajno ni ene tarče, ampak je napadalčev cilj pobiti čim več žrtev. Včasih te dogodke zagrešijo učenci, lahko pa izključeni študenti, gojenci, absolventi ali kdo drug.

4 Dejavniki

Med najpogostejše dejavnike socialnega okolja lahko najprej uvrstimo družino. Če ta ne deluje ustrezno na zdrav razvoj posameznika, mu ne privzgoji občutka samozavesti, zavesti o lastni vrednosti, ne daje možnosti pozitivne identifikacije, ne omogoča dovolj čustvenih povezav in razvijanja sposobnosti za obvladovanje stresov ter konstruktivno reševanje konfliktov, potem ni odigrala svoje vloge. Oseba, ki je zrasla v disfunkcionalni družini, najpogosteje ni sposobna oblikovati drugačne družine; travme iz otroštva se med drugim kažejo v nesposobnosti najti partnerja ali razviti ustrezen odnos z njim; če pa si že ustvari družino, so odnosi v njej najpogosteje porušeni, s tem pa se krog sklene. (Sterle, 1999)

Za nefunkcionalne družine je značilna pomanjkljiva izobrazba staršev in otrok, posledično slabše možnosti za zaposlitev in s tem manjša možnost uveljavitve v družbi, kar zmanjšuje občutek samozavesti. Člani takšnih družin prihajajo v konflikte z družbenim okoljem in probleme rešujejo z agresivnostjo, saj drugačnih rešitev ne poznajo. (Sterle, 1999)

O notranjih, bioloških in psiholoških dejavnikih lahko govorimo v zvezi z osebnostnimi lastnostmi posameznikov, njihovim obnašanjem, odvisnostjo, predvsem od alkohola, impulzivnostjo, nesposobnostjo za obvladovanje frustracij, netolerantnostjo do drugačnih in čustveno nestabilnostjo.

Dejavniki socialnega okolja in notranji dejavniki se prepletajo oziroma součinkujejo, zato je v posameznih primerih težko reči, kateri je primarni. (Sterle, 1999)

5 Večkratni morilci

Večkratni morilci so ljudje, ki umorijo več kot eno žrtev. Čeprav se večkratni morilci ne pojavljajo pogosto, je, ko se pojavijo, na njih osredotočena velika pozornost ljudi. Razvrstimo jih v tri kategorije (Bartol, 1990):

- množični morilci
- serijski morilci in
- morilci za zabavo.

5.1 *Množični morilci*

V tem delu bom množičnega morilca opisala bolj na splošno, saj ga bom v naslednjih poglavjih nato tudi podrobneje opisala.

Tipičen množični morilec je frustriran belopolti moški, star 25 - 40 let, ki je v celoti neorganiziran in kaže podoben življenjski stil kot neorganiziran serijski morilec. Njegov življenjski stil v glavnem zajema stvari kot so:

- velika domača zbirka orožja,
- obkroženost z nasiljem,
- samsko življenje ali življenje s starši.

Množični morilci večinoma napadajo restavracije, trgovine, šole in druge javne prostore. Možno je, da so že prej imeli stik s tem okoljem, kjer so doživeli stres, bili prisotni pri nasilnem dejanju ali doživeli zavrnitev osebe nasprotnega spola.

5.2 *Serijski morilci*

Tipičen serijski morilec je belopolti moški, star 20 -30 let.

Njihovi glavni motivi so:

- seksualni motiv,
- manipulacija,
- oblast,
- nadzor.

Dejanje serijskega morilca zajema serijo treh ali več umorov, zanj je značilno obdobje mirovanja med posameznimi umori. Meseci in leta so potrebni, da se ga ujame.

Žrtve so v glavnem prostitutke in avtoštoparji. Njihove žrtve imajo tudi enake ali podobne lastnosti, spol, rasa, starost, splošni videz ipd.

Serijski morilec ima navadno seksualno morilsko fantazijo, ki jo ustvari na osnovi svoje kontrole, kot najstnik živi s to vizijo v nekem sanjskem svetu, dejanje lahko izvede, ko odraste. Kot drugi morilci je lahko razočaran nad izvedenim dejanjem, če se ni odvijalo oz. zgodilo tako, kot v fantaziji. Zato svoje dejanje pogosto ponovi, da bi svojo fantazijo uresničil in se notranje zadovoljil. (Grizold, 2008)

Razlika med serijskim in množičnim umorom

Treba je poudariti, da kriminologija ločuje serijski umor od množičnega. Pri serijskem umoru gre za več umorov, storjenih v daljšem času, medtem ko gre pri množičnem umoru za umor več ljudi hkrati ali v časovnem obdobju nekaj ur. Lunde (1976) definira, da je serijski morilec sadist, ki je sposoben svoja dejanja ponavljati, množični morilec pa vselej psihotik, ki izbira neznane žrtve, toda te imajo zanj določen simbolni pomen. (www.books.google.si) Nettler (1984) pa ugotavlja, da je bistvena značilnost sadističnih morilcev, da storijo mesarski umor, ne da bi bili psihotiki. Glede na pravne standarde so v stiku z realnostjo. Ne ubijajo pod vplivom prevare. Ena od zanimivosti

serijskih morilcev je tudi, da ni znanih primerov serijskih morilk, medtem ko množične morilke obstajajo.

Skupne značilnosti množičnih in serijskih morilcev

Veliko raziskav ugotavlja, da je pri množičnem in serijskem morilcu žrtev tujec (nepoznana oseba), obstajajo pa tudi primeri, kjer so žrtve prijatelji, družinski člani ali znanci. Nasilje je v obeh primerih grobo in načrtovano in ni impulzivno.

Kljub razlikam v psihopatologiji in osebnostnih lastnostih obeh skupin morilcev, se pojavljajo nekatere skupne karakteristike. Imajo upravičen razlog; prepričani so, da je njihovo dejanje upravičeno. Obe skupini ljudi sta instinktivno agresivni. Menijo, da jim upravičenost, ki je lahko del patološkega narcizma, daje pravico do ubijanja. Brezčutnost je lahko del psihopatologije. Instinktivna agresivnost je lahko konstantna ali pa se pojavi ob čustveni ranljivosti ob stresnih življenjskih izkušnjah.

Fantazija je prisotna pri obeh skupinah in je pogosto povod za njihovo obnašanje. Dokazano je, da se fantazije pojavijo že pred umori.

5.3 Večkratni umori

Šterk (2007) definira večkratni umor kot tisti umor, ko obstaja več kot pet žrtev, od katerih so najmanj tri smrtno poškodovane. Razlikuje med množičnimi morilci (posamezni incidenti se pojavljajo v 24-urnih periodih) ter serijskimi morilci (več incidentov, ki časovno variirajo od dneva pa do nekaj let). (www.webcache.googleusercontent.com, 2007)

Holmes in Holmes sta leta 1992 naredila tipologijo množičnih morilcev, pri čemer sta upoštevala motivacijo, izbiro žrtev, odnos do žrtve in mobilnost:

- družinski morilci,

- učeni morilci (Manson, Jones),
- psevdokomandosi (Huberty, Grey),
- degradirani zaposleni,
- »set and run« morilci (Graham)

Razlikujeta med instrumentalnimi poboji, umori specifičnih žrtev ter masakri.

Umori specifičnih žrtev: družinski umori, umori iz poželenja, umori iz maščevanja, komercialni-profesionalni umori, kultni poboji.

Instrumentalni poboji: zastraševalni poboji, poboji zaradi prednosti ostalih kriminalnih aktivnosti ter herojski poboji.

Masakri: civilni, vojaški, avtogeni

Civilni masakri se pojavijo ob izbruhu zgodovinskih in socialnih tenzij. Vključujejo skupino prebivalcev, ki zaradi religije, neracionalnosti ali politične pripadnosti napada določeno drugo skupino. Skupina je deležna javne ali prikrite podpore velikega števila simpatizerjev.

Avtogeni masaker izvršijo posamezniki z idiosinkratičnim namenom. Načrt masakra je skriven in predstavlja napad na celotno družbo. Množični poboji, v katerih nekdo pobije veliko število neznanih ljudi, ki so izbrani naključno in v eni razširjeni epizodi predstavlja relativno nov fenomen v zahodni družbi. (www.authorstream.com, 2004)

Najbolj znani storilci avtogenih masakrov so Ernst Wagner (1913), Charles Whitman (1966), James Huberty (1984), Julian Knight-Michael, Ryan-Frank Vitkovic (1987), Marc Lepine (1989), David Grey (1990), Colin Ferguson (1993), Thomas Hamilton (1996) in Martin Bryant (1996). (Worldlingo.com, 2008)

Paul Mullen je povzel zgodovino primera Thomasa Hamiltona in ostalih.

Ozadja predstavljajo naslednje značilnosti: (www.authorstream.com, 2007)

- strog, hladen oče,
- mati s paranoično boleznijo,
- angleščina ni domači jezik,
- nikoli ni bilo bližine s starejšo sestro,
- v šoli je veljal za čudaka,
- introvertiran otrok z prekomerno težo,
- podpovprečen.

Storilci so imeli različne poklice in delali na različnih delovnih mestih. Nekateri so delali kot vajenci, drugi v policiji in vojski, nekateri izmed njih so imeli običajne zaposlitve ali pa so bili brezposelni. Z vidika socialne funkcije so izstopajoče značilnosti izguba kontaktov z edinim šolskim prijateljem, neuspešni ljubezenski poskusi in izoliranost doma. V osebnosti so prisotni vzorci socialnega strahu, obsesije, občutljivosti, zamerljivosti, jeze, potrtosti in depresije ter samomorilska in morilska nagnjenja, pa tudi militarizem. Z očetom h na lov, imajo vojaške ambicije, zbirajo orožje ter revije, ki prikazujejo orožje. Dnevni sanjači fantazirajo o herojstvu, v katerem se povečuje nasilje, ter hkrati fantazirajo o slavi, ki se jo doseže s smrtjo.

Študija o odraslih množičnih morilcih 1949-1998 (Hempel, Meloy in Richards, 1999) je pokazal naslednje značilnosti:

- uporabo orožja vključno eksploziv, požig, strup, avtomobile in letala v 30 primerih, od tega 21 od leta 1985,
- moški med 18-60 letom (mediana 37 let),
- 94 % samski,
- 63 % obsedenih z orožjem,
- 47 % vojaška kariera,
- 43 % obsojeni za nasilništvo,
- 50 % brez psihiatrične zgodovine,
- 40 % psihotičnih v času pobijanja,

- 27 % verjetno psihotičnih v času pobijanj,
- 40 % narcističnih,
- 17 % shizofrenija,
- 50 % s problemi na delovnem mestu,
- 23 % problemi v partnerski zvezi.

IZVRŠENI POBOJI

- 37 % v službi,
- 90 % med tednom,
- 93 % podnevi,
- 10 % pod vplivom drog,
- 100 % planiran pohod,
- število kosov orožja med 1-11 (povprečno 3.1),
- število žrtev med 3-22 (median 6),
- 54 % samomor, 10 % ubitih,
- oropani ljubezni,
- jezni in izolirani,
- paranoidna shizofrenija,
- disforičnost,
- identifikacija z agresijo in avtoriteto,
- ošabnost,
- paranoidni psihotiki in depresivni.

Paul Mullen našteva splošne značilnosti tistih, ki izvršijo ali nameravajo izvršiti avtogeni masaker:

- mlad moški,
- pomanjkanje intimnih odnosov,
- izoliran kot otrok,
- zamera,
- vključenost orožja,

- krutost in obsesija,
- sumničavost (paranoja),
- fantazije o ubijanju,
- lastna smrt je nameravan rezultat.

Študija o adolescentnih množičnih morilcih (Meloy, 2001)

- 63 % depresivnih v tistem času,
- 48 % preokupiranih z orožjem,
- 58 % jih je neposredno ali posredno grozilo,
- 59 % jih je doživelo nedavno izgubo ali ločitev,
- 85 % uporaba orožja,
- 126 ubitih (3-13) in 84 poškodovanih,
- 34 jih je izvršilo 27 množičnih umorov med leti 1958-1999, 14 po 1999,
- 100 % moški med 11-19 let starosti (median 17 let),
- 43 % veljajo za čudake,
- 60 % samski,
- 44 % fantazije,
- 42 % prejšnje nasilje,
- 62 % zloraba drog,
- 23 % dokumentirana psihiatrična zgodovina.

(www.forensicnetwork.scot.nhs.uk, 2007)

Leta 2006 je bil objavljen članek na z naslovom »Orožje doma ali starši vedo kaj počnejo njihovi otroci?«. Orožje je pogosto prisotno v domovih z otroki. Pomembni vprašanji sta: ali otroci vejo, kje je shranjeno orožje in ali so že rokovali z njim? Za proučevanje reprezentativnega vzorca staršev in otrok so raziskovalci dosledno pristopili družinam v pediatričnih in družinskih klinikah v ameriškem ruralnem jugu. V vsaki od 314 družin, ki so pristale na sodelovanje, so raziskovalci ločeno intervjuvali enega od staršev (običajno mater) in najmlajšega otroka (starostna doba med 5-14 leti; 46 % mlajših od 10 let).

Rezultati so pokazali, da veliko otrok lažje pride do orožja, kot menijo njihovi starši, otroci vedo kje je orožje shranjeno in kako rokovati z njim. (www.psychiatry.jwatch.org, 2006)

6 Značilnosti uporabe strelnega orožja pri pokolih na šolah

Marič (2009) je v sedmih točkah naštel ter opisal temeljne značilnosti napadalcev in pokolov:

- Strelski incidenti na šolah so redko impulzivna dejanja, običajno so skrbno načrtovani. Napadalec izbere žrtve pred samim napadom, velikokrat pa so izbrane naključno. V veliki večini primerov napadalec napad načrtuje vsaj nekaj dni vnaprej. Polovica vseh napadalcev ima za motiv napada maščevanje, večina pa ima več različnih motivov. (Marič, 2009)

Tudi pokol na srednji šoli Columbine je imel naključno izbrane žrtve. Marič (2009) ugotavlja, da sta napadalca uporabila bombe, ki pa na srečo niso eksplodirale. Uporaba bomb kaže na dolgo načrtovanje napada.

- Napadalec pred napadom o svojih namerah obvesti neko drugo osebo. Več kot tri četrtine napadalcev je nekemu povedalo o svojih željah o napadu v šoli. Več kot polovica napadalcev je o nameri obvestila več kot eno osebo. V nekaterih primerih je bilo o nameri obveščenih več kot 24 učencev, ki so vedeli za točen čas in kraj napada. Oseba, ki je pred napadom o načrtu za le tega obveščena, je ponavadi vrstnik. Vendar pa ti le v zelo redkih primerih to povedo, kateri od odraslih oseb. Žrtve so zelo redko obveščene o napadu. (Marič, 2009)

Tukaj lahko omenim dijaka, ki je moril na finski srednji šoli ter pred napadom objavil posnetek s svojo namero. Tudi Marič (2009) izpostavi dijaka, ki je na televizijsko mrežo NBC poslal video posnetek, z razlogi za svoje dejanje.

- Točen ali uporaben profil napadalca ne obstaja. Starost napadalca je med 11 in 21 letom. Prihaja iz različnih rasnih in etničnih okolij, ter iz različnih družinskih situacij, iz urejenih in uglednih družin, do skrbniških domov, kjer je bil izpostavljen zlorabi. Šolski uspeh sega od

odličnega do neuspešnega. Nekateri napadalci so bili v šoli popularni in so imeli veliko prijateljev, drugi pa so bili socialno izolirani. Pred napadom so nekateri imeli dolgo zgodovino deviantnega obnašanja, drugi pa so bili vzornega vedenja. Zelo malo napadalcev (manj kot 1/3) je bilo pred napadom diagnosticiranih s psihično motnjo. Prav tako jih je le zelo malo imelo probleme z odvisnostjo od drog ali alkohola. (Marič, 2009)

V študiji Safe School Initiative je poudarjeno dejstvo, da je bil pri vseh napadih napadalec moškega spola. (Center for Effective Collaboration and Practice, 2001)

- Večina napadalcev je že uporabljala strelsko orožje in je imela dostop do njega. Več kot polovica napadalcev je imela pred napadom izkušnje z uporabo strelskega orožja, čeprav se večina nad orožjem ni navduševala. V veliki večini primerov je napadalec dobil orožje doma ali pri sorodnikih. V nekaterih primerih je celo dobil orožje kot darilo od staršev. (Marič, 2009)
- Čeprav napadalec v večini primerov načrtuje in izvrši napad sam, je nanj v skorajda polovici primerov vplival nekdo drug, bodisi s podporo pri dejanju ali nagovarjanjem glede upravičenosti dejanja. V enem od primerov je učenec prinesel pištolo v šolo z namenom, da bi ustrašil učence, ki so ga stalno nadlegovali. Nekaj dni kasneje je po prigovarjanju dveh sošolcev dejansko ustrelil več učencev. V veliki večini primerov je vsaj nekdo od učencev vedel za napad, preden se je ta zgodil. Nekateri so celo natančno vedeli kaj napadalec namerava storiti. Drugi so vedeli, da se bo zgodilo nekaj »velikega«, poznali so tudi predvideni kraj in čas. (Marič, 2009)
- V večini primerov je napadalca pred napadom žrtev nadlegovala, počutil se je ogroženega ali pa je bil celo fizično napaden. Ponavadi je bilo tako nasilje (psihično in fizično) prisotno daljše obdobje. (Marič, 2009)
- V večini primerov se je napadalec pred napadom obnašal tako, da je ljudem (delavcih na šoli, policiji, sošolcih ter ostalih učencih) vzbudil zaskrbljenost. V veliki večini je odrasla oseba (učitelj, profesor

oziroma ostali delavci na šoli) izrazila svojo skrb glede napadalca. Taka dejanja so bila predvsem težnje po posestvovanju oziroma nabavi orožja, ter druga dejanja, ki s samim napadom niso bila povezana, so pa bila odklonska in netipična za napadalca. Večinoma je napadalec pred napadom doživel večjo spremembo s katero pa se ni mogel sprijazniti (npr. izguba dekleta). Večina napadalcev je pred napadom imela samomorilske težnje in bila zelo depresivna. (Marič, 2009)

7 10 Mitov o profilu napadalcev na ameriških srednjih šolah

Stereotip, da morilci, ki po ameriških šolah streljajo na svoje sošolce, nosijo dolge črne plašče, je le eden od stereotipov, ki danes krožijo med ljudmi. Prilika s črnim plaščem je verjetno nastala pod vtisom podob, ki so preplavile medije po tragediji na šoli Columbine High. Takšnih mitov o serijskih morilcih pa je še kar nekaj.

Leta 2002 je študija ameriške tajne službe in ministrstva za šolstvo, v okviru katere so raziskovalci analizirali dosjeje 37 primerov takšnih napadov in intervjuvali kar 10 morilcev, pokazala, da so naše predstave o profilu množičnega morilca polne stereotipov.

Mit 1: Ni ustrezal profilu morilca.

Raziskovalci pravijo, da v resnici takšnega profila sploh ni. Stereotip mladeniča, ki se npr. oblači v črno in se občasno nenavadno obnaša, enostavno ne drži in zato ne pomaga pri preprečevanju tovrstnega nasilja na ameriških šolah. Podobne težave pri profiliranju potencialno nevarnih osebkov imajo namreč tudi na področju nasilja na delovnem mestu, pri preprečevanju ugrabitev letal in morebitnih atentatov na predsednika.

Kakršenkoli profil je sporen predvsem zato, ker bi mu lahko ustrezalo tudi veliko nedolžnih študentov in ker mu ne bi uspelo zajeti veliko potencialnih in dejanskih morilcev.

Demografske in osebnostne karakteristike, šolska preteklost ali socialno ozadje napadalcev, močno variirajo, navajajo v poročilu. Med napadalci tako najdemo pripadnike vseh ras in vseh družinskih okolij. Med njimi so tako falirani študentje, povsem povprečni študentje ter celo študentje z izjemnimi akademskimi dosežki. Enotnega pravila enostavno ni!

Res pa je, da so skoraj vsi - a vendar ne vsi - moški, kar pa preiskovalcem seveda ne more veliko pomagati pri profiliranju potencialno nevarnih posameznikov.

Mit št. 2: Enostavno se mu je 'utrgalo'!

Le redko so incidenti, kakršnemu so bili priča tudi na Virginia Tech, plod enkratne impulzivne akcije. Napadalci na splošno namreč ne eksplodirajo nenadoma in 'v nekem trenutku', temveč svoje uničevalne vzgibe stopnjujejo počasi. Od poroitve ideje, podrobnega načrtovanja in dobave ustreznega morilskega orožja, lahko preteče kar nekaj časa- nekaj dni ali nekaj mesecev, lahko pa se njihov diabolčni načrt v njih počasi kuha tudi do nekaj let.

Mit št. 3: Nikomur se ni niti sanjalo!

Velja, da je pred večino napadov vedno nekdo vedel, da se bi ta lahko zgodil. Pogosto so bili to napadalčevi sovrstniki, torej prijatelji, sošolci, bratje ali sestre in drugi. Res pa je, da je informacija o napadalčevih namenih le redko prišla še pravi čas na ušesa tistih, ki bi lahko ustrezno odreagirali. Večina napadalcev je s svojim, tako ali drugače nenavadnim vedenjem, že veliko pred napadom opozarjalo okolico, da nujno potrebujejo pomoč.

Mit št. 4: Nikomur ni grozil.

Ljudje na splošno pripisujejo grožnjam prevelik pomen. Večina napadalcev, pravijo raziskovalci, pred napadom ni grozila in večina tistih, ki so grozili, svojih groženj ni nikoli uresničila. Tisti, ki govori o tem, da bo prinesel orožje v šolo in ki se poskuša maščevati učiteljem ali sovrstnikom, je grožnja že sam po sebi ne glede na to, ali je grožnje kdaj izrekel ali ne.

Mit št. 5: Bil je samotar.

V večini primerov napadalci niso bili skrivnostni čudaki ali samotarji. Mnogi med njimi so bili nasprotno, celo zelo popularni med svojimi sovrstniki. Nekaj jih je bilo tudi aktivnih športnikov, članov različnih šolskih klubov in nekateri so bili močno angažirani v številnih šolskih aktivnostih. Le četrtnina vseh napadalcev je bila del skupine posameznikov z roba in le del so bili t. i. čudaki.

Mit št. 6: Bil je nor!

Le tretjini vseh napadalcev je mogoče pripisati duševne težave in le vsak peti med njimi je imel diagnozo duševne bolezni. Tudi zloraba legalnih in ilegalnih drog se ni pokazala kot prevladujoč dejavnik.

Res pa je, da je večina napadalcev za seboj že imela nekaj samomorilskih poskusov ali pa so že kdaj razmišljali o tem. Kar nekaj jih je trpelo za občutki hude depresivnosti in obupa, so povedali raziskovalci in dodali, da je večina napadalcev kazala tudi velike težave s soočanjem z življenjskimi izgubami in prebolevanjem osebnih neuspehov.

Mit št. 7: Povečati bi morali varnost na šolah z detektorji kovin. Napadalce bi morala ustavila specialna enota policije

Navkljub pravočasnim akcijam represivnih organov je bila večina takšnih incidentov končana, še preden so na mesto zločina prispeli specialci. Naprave za detekcijo kovin, ki so jih ameriške šole danes polne, pa zaenkrat niso preprečile napadalcem, da ti ne bi še naprej pobijali.

Mit št. 8: Nikoli se ni dotaknil orožja.

Večina napadalcev je imela dostop do orožja in ga je uporabljala tudi že pred napadom. Večina napadalcev je orožje dobila doma.

Mit št. 9: Naredili smo vse, kar je bilo v naši moči, da bi mu pomagali.

Večina napadalcev se je počutila ustrahovanih, preganjanih ali prizadetih od skupine, ki so se ji kasneje maščevali. Večina je pripovedovala tudi o tem, da so neuspešno iskali pomoč pri tretji osebi. Morda so bili prav zato učitelji in administratorji v več kot polovici primerov ene glavnih tarč njihovih napadov.

Mit št. 10: Šolskega nasilja je vedno več.

Tako se zares zdi, a v resnici je tako le zaradi večje medijske pozornosti, takšni ekstremni dogodki so zelo redki. Če takšnim napadom pripišemo še običajne strelske obračune v šolah, ki so povezani s pripadnostjo tolпам ali zaradi nesporazumov, se na leto v 100.000 ameriških šolah zgodi 'le' 12 do 20 ubojev. Raziskovalci celo trdijo, da se je število primerov napadov in nasilništva v šolah v zadnjih desetih letih razpolovilo. (Cosmopolitan, 2007)

8 Film kot sredstvo prikazovanja mitov

»Čeprav ni enotnega stališča glede definicije mita niti dokončne in vsem sprejemljive teorije mita, verjetno ni avtorja, ki bi oporekal dejstvu, da mit ohranja pri življenju medčloveška komunikacija. Sredstva komunikacije so različna, njihova povezava z mitom pa je odvisna od širine definicije slednjega. Kdor mite pripisuje izključno t. i. tradicionalnim ali primitivnim družbam, bo najbrž trdil, da se miti posredujejo zgolj prek ustnega izročila in rituala oz. v najboljšem primeru še prek svetih tekstov. Po drugi strani se bo vsakomur, ki trdi, da so miti sestavina vseh kultur v vseh obdobjih, zdelo samoumevno, da z mitologijo modernosti poveže sodobne množične medije: tisk, radio, film in televizijo, internet. (www.ethnos.skuc.org, 2008)

Ob izbiri druge (širše) od omenjenih možnosti in ob dejstvu, da se pričujoče delo ukvarja s filmom, za nadaljnje potrebe najprej obnovimo dve izhodiščni trditvi, ki sta že bili argumentirani na predhodnih straneh: 1) miti morajo biti formulirani v jeziku in o njih je potrebno razpravljati v jeziku; 2) filmski jezik tvorijo filmska izrazna sredstva (montaža, kadriranje, dialogi, scenografija ...), film kot govorico pa določa način uporabe teh sredstev. Film ima torej že v osnovi vse predispozicije za prikazovanje mitov in preostane nam le še, da si pogledamo, kako ta proces poteka... Fenomen filma ponuja neizčrpno zakladnico človeške ustvarjalnosti, razmišljanja, oboževanja in čaščenja. Njegova moč in vpliv sta nekatere avtorje privedla do tega, da o njem razmišljajo kot o obliki magije... (www.ethnos.skuc.org, 2008)

Mitologija je sestavina vseh kultur v vseh časovnih obdobjih. Mit je zgodba, ki temelji na izročilu in predstavlja neko temeljno resnico o svetu in človeku, čeprav njen pomen ni dobeseden, zgodovinski ali znanstven. Pripisovanje mitologije zgolj določenim ('arhaičnim') družbam ter njeno povezovanje s predlogičnim mišljenjem je neutemeljeno in zato neupravičeno.

Z miti se ukvarja veliko različnih znanstveno-teoretskih usmeritev, vendar nobena ne ponuja celovite in dokončno sprejemljive razlage. Vzrok je najbrž v pomenski večplastnosti, ki jo implicira samo bistvo mita.

Miti so vedno podani v jeziku in o njih je potrebno govoriti v jeziku. Iz tega sledi, da mit in jezik močno vplivata drug na drugega. Njuno razmerje je, med drugim, mogoče prikazati v šestih različnih fazah.

Razmišljanje o tem, ali so ljudje dejansko kdaj verjeli v tisto, o čemer pripovedujejo miti, je bolj ali manj povsem spekulativno početje. Kot teoretično pomagalo se pri tem ponudi razloček med 'verjeti v mite' in 'verjeti mitom'; prvo pomeni verjeti v njihovo vsebino in drugo verjeti v njihovo funkcijo. Obstoj mitov potrjujejo številna zabeležena pričevanja, umetniške upodobitve itd., na njihovo moč in družbeni vpliv pa kaže uporaba mitov v politične namene in njihovo mesto na področju retorike. Pravzaprav sploh ni pomembno, ali mitom verjamemo ali ne, dokler se le-ti pripovedujejo in funkcionirajo. Se pravi, da je pomembno le, da verjamemo v mite.

Teoretska obravnava filma se je pojavila hkrati s filmom samim, njun razvoj je vzporeden, vplivi pa obojestranski. Osnovna delitev cineastov, ki izvira še iz 'klasične teorije filma', razlikuje 'realiste' in 'formaliste' oz. 'tiste, ki verjamejo v realnost', in 'tiste, ki verjamejo v sliko'. Ta delitev predstavlja stalnico v zgodovini filma, ki se ohranja vse do danes, kaže pa se v poudarjanju različne vloge in pomena filmskega medija tako pri ustvarjalcih kot teoretikih. Na področje filma so kmalu po njegovem nastanku začele posegati različne znanstvene discipline in vse kaže, da ta interes ne bo izginil, dokler bo obstajal film.

Različni ustvarjalci in teoretiki film pogosto primerjajo z jezikom oz. govorico. To sta med prvimi storila filmska pionirja David W. Griffith, ki je film primerjal s klinopisom, in Sergej Eisenstein, ki je nanj gledal kot na japonsko ideografsko pisavo. Idejo o filmskem jeziku oz. govorici pa je podrobno razvila predvsem semiologija. Za razumevanje tovrstnega

razmišljanja je zlasti pomemben pojem 'filmska izrazna sredstva', ki vključuje kadriranje, montažo, osvetlitev, scenografijo, kostumografijo, dialoge itd. (www.ethnos.skuc.org, 2008)

Filmski govor kot podkategorija filmskega zvoka ne pozna samostojnega zvočnega polja, saj se njegov položaj oz. vrednost vedno določa glede na njegov odnos do slike. Ta odnos se lahko kaže v treh položajih: 'in', 'zunaj polja' ali 'off' (prvo področje je vizualizirano, drugi dve sta akuzmatski). Govor v filmu (in seveda tudi zvok na splošno) se ravna po načelih sinhronizma oz. asinhronizma, kar se odraža v številnih različnih pojavnih oblikah.

Miti svoj obstoj dolgujejo medčloveški komunikaciji, ki temelji na različnih medijih. Trenutno najbolj razširjen množični medij je film (v povezavi s televizijo, seveda), ki povzema mitske arhetipe, vendar jih v skladu s pestrimi možnostmi, ki jih ta medij ponuja, ustrezno preoblikuje. Med filmske aplikacije arhetipov spada tudi ideja mita o večnem vračanju, ki temelji na dojetju časa kot cikla, ki ga je potrebno ob ritualni ukinitvi profanega časa stalno obnavljati po arhetipskem mitskem vzorcu, ki se je prvotno dogodil *in illo tempore*. Cikličnemu konceptu časa se zoperstavlja linearni koncept, vse družbe pa poznajo soobstoj obeh časov, le da v različnih situacijah običajno eden od njiju prevlada nad drugim.

Fascinacija nad močjo in vplivom filmskega medija je nekatere avtorje privedla do tega, da o njem razmišljajo kot o obliki magije. Osnova takšnega razmišljanja je ideja o 'kompleksu mumije', ki temelji na človeški želji po podreditvi časa. 'Kompleks mumije' je mogoče nadgraditi s psihološkima pojmom projekcije in identifikacije, ki oživljata magičnega dvojnika, v katerem so vsebovane vse potrebe posameznika, v prvi vrsti njegova potreba po nesmrtnosti. Sorodnosti magije in kinematografa se skrivajo predvsem v zelo podobnih strukturah afektivnega doživljanja, film pa je pravzaprav le sredstvo za reevokacijo mitov. (www.ethnos.skuc.org, 2008)

9 Zgodovina pobojev

Članek, ki je objavljen v Guardian.co.uk (Campbell, 2007) in pridobljeni podatki s spletne strani Fact Archive.com (School massacre, 2008) pravzaprav opisujejo zgodovino streljanj v šolah v ZDA in drugod.

V aprilu leta 1999 sta dva najstnika postrelila dvanajst svojih sošolcev in učiteljico ter ranila triindvajset drugih, preden sta storila samomor v Columbine High School Littleton, Kolorado. Streljanje, ki je šokiralo ZDA, je bilo najhujše izmed poplav pobijan v šolah in kampusih do streljanja v Blacksburgu, vendar pa se je prej in potem zgodilo še nekaj podobnih incidentov s smrtnimi izidi.

Bath School Disaster (Bath, Michigan, ZDA, 1927).

Kent State streljanje (Kent State University, Ohio, ZDA, 1970).

Ma'alot masaker (Izrael, 1974).

École Polytechnique masaker (Montreal, Quebec, Kanada, 1989).

Dunblane masaker (Dunblane, Škotska, Velika Britanija, 1996).

Sanaa masaker (Sanaa, Jemen, 1997).

Marca 1998 sta dva sošolca, starosti 13 in 11 let, streljala na svoje sošolce v Jonesboru v Arkansasu, ZDA. Ubila sta štiri sošolke in učiteljico, deset jih je bilo ranjenih. Fanta sta bila obsojena in zaprta.

Maja 1998 je petnajst letnik ustrelil dva sošolca v šolski kavarni v Springfieldu v Oregonu, ZDA. Še prej je ustrelil svoja starša in zdaj služi 112-letno zaporno kazen.

Maja 2000 je trinajstletnik zadnji dan pouka ustrelil eno svojih učiteljic v **Lake Worthu na Floridi, ZDA**. Vznemirila ga je učiteljica, ko je prekinila njegov pogovor z dvema sošolkama.

Osaka school masaker (Ikeda, Osaka, Japonska, 2001).

Erfurt masaker (Erfurt, Nemčija, 2002).

Aprila 2003 je štirinajstletnik ubil ravnatelja svoje šole v šolski kavarni v **Pensilvaniji, ZDA**. Kasneje je storil samomor.

Marca 2005 je v **Minnesoti, ZDA**, šestnajstletni fant streljal in ubil pet sošolcev, učiteljico in varnostnika, kar je kasneje postala znano kot **Red Lake high school masaker**. Strelec je prav tako prej ubil dva sorodnika in si na koncu sodil sam.

Septembra 2006 je v **Cazenovii v Wisconsinu, ZDA**, petnajstletnik ustrelil ravnatelja šole, ker ga je le ta kaznoval zaradi kajanja v kampusu.

Oktober 2006 je strelec ubil pet učenk v šoli **Amish v Pensilvaniji, ZDA**, preden si je sodil sam. (ABC news, 2007)

ZDA je pretreslo več primerov strelskih pohodov na šolah. Najbolj krvav se je zgodil aprila 2007, ko je študent na univerzi **Virginia Tech** ubil 32 oseb, nato pa še sebe. Univerza Virginia Tech blizu mesta Blacksburg, kakšnih 200 kilometrov zahodno od prestolnice Richmond, ima prijavljenih okoli 25.000 rednih študentov. Vsaj za nekaj časa se bo v zgodovino zapisala kot prizorišče najhujšega množičnega poboja s strelnim orožjem v ZDA. Dosedanji rekord je imel George Hennard, ki je leta 1991 v kraju Killeen v Teksasu z avtomobilom zapeljal v restavracijo in nato pobil 23 ljudi ter sebe. Najhujši primer pokola na univerzah pa je bil leta 1966 v Austinu na teksaški univerzi, kjer je Charles Whitman splezal na vrh stolpa z uro in z 28. nadstropja s puško ustrelil 16 ljudi, dokler ga niso ubili policijski strelci. Do streljanja v Virginiji je sicer

prišlo skoraj na osmo obletnico pokola v srednji šoli Columbine, kjer sta dva dijaka 20. aprila 1999 ubila 13 ljudi, na koncu pa še sebe. (www.mladina.si, 2007)

Oktober 2007 je po poročanju medijev 14-letnik v strelskem pohodu v srednji šoli v bližini centra v Clevelandu ranil najmanj štiri osebe, dve odrasli in dve mladoletni. Fant se je nato ustrelil. Incident se je zgodil na srednji matematično-tehnični šoli. Po nekaterih podatkih je mladenič streljal z dvema pištolama, povod za napad pa naj bi bila izključitev iz šole, je poročala ameriška televizija CNN. (Streljanje na šoli, 2007)

V krvavem strelskem obračunu na finski šoli novembra 2007, kjer je napadalec napovedal streljanje na YouTubeu, je bilo v streljanju ubitih najmanj osem ljudi. Na strelski pohod se je odpravil 18-letni učenec srednje šole Jokela v Tuusuli, ki leži okoli 60 kilometrov severno od Helsinkov. Napadalec je s pištolo med poukom hodil po šolskih hodnikih, trkal na vrata in streljal vanje, zaradi česar so učenci morali pobegniti skozi okna. Med streljanjem je bilo na šoli več kot 400 dijakov, med tistimi, ki so jih zadeli streli, je bila tudi ravnateljica šole, ki je zaradi poškodb umrla. Med mrtvimi je bilo še pet dijakov in dve dijakinji. Napadalec se je po streljanju ustrelil v glavo in so ga v kritičnem stanju prepeljali v bolnišnico, kjer je zvečer umrl.

Po poročanju nekaterih medijev se je streljanje začelo po objavi videoposnetka na spletni strani YouTube, kjer je ob zvokih hrupne glasbe videti fotografijo šole in nato še moškega s pištolo. Posnetek ima naslov "Pokol na srednji šoli Jokela", ob njem pa je avtor pripisal, da se je pripravljen boriti in umreti za svoja načela. "Jaz, kot naravna selekcija, bom uničil vse, ki jih vidim kot nesposobne, sramoto človeški rasi in napako pri naravni selekciji," je zapisal uporabnik z vzdevkom Sturmgeist89. Sturmgeist v nemščini pomeni viharni duh. Kmalu po streljanju so na spletni strani blokirali njegovo uporabniško ime. Eden od učiteljev je povedal, da je bil mladi napadalec obseden z nasiljem in diktatorji, kot sta bila Hitler in Stalin.

Po strelskih obračunih na šolah so znane predvsem ZDA, kjer je nošenje orožja zaradi lahkega dostopa razširjeno. Finska pri dostopnosti ni daleč zadaj, saj zaostaja le za ZDA in Jemnom in je tretja država na svetu po številu orožja na prebivalca, vendar so nasilni incidenti kljub temu redki. Finski mediji poročajo, da je to prvo streljanje na šoli v zgodovini Finske. Na šolah po državi so bili sicer od leta 1999 zabodeni štirje učenci, vendar rane za nobenega izmed njih niso bile usodne.

Po podatkih Inštituta za mednarodne študije v Ženevi ima kar 56 od 100 Fincev orožje, vlada pa se za ostrejši pristop do posedovanja orožja do zdaj ni odločila, saj je stopnja kriminala v državi nizka. Finski premier Matti Vanhane je po strelskem incidentu že namignil, da bi se to lahko spremenilo, saj se je izkazalo, da je 18-letni dijak zakonito posedoval pištolo, ki jo je dobil v krajevnem strelskem klubu. Glede na pretekle izkušnje pa se Finci ne bodo tako zlahka odpovedali pravici do nošenja orožja, saj so se v začetku leta burno odzvali na predlog Evropske unije, ki je predlagala, da bi starostno mejo za nakup katerega koli orožja dvignili na 18 let. Za zdaj je namreč v Uniji prepovedana prodaja orožja mlajšim od 18 let, vendar to ne velja za športno streljanje ali lov. Finci so se predlogu Unije uprli predvsem zaradi lova, ki je izredno priljubljen med prebivalci države, ki jo v veliki meri prekrivajo jezera in gozdovi. Od 5,3 milijona Fincev je lovcev kar 300.000, med njimi je okoli 38.000 takih, ki so mlajši od 20 let. Za orožno dovoljenje lahko zaprosi vsak, ki je starejši od 15 let in policiji navede zadosten razlog za posest orožja. Najlažje se tako do orožja pride s članstvom v strelskem ali lovskem društvu. (www.rtv.slo, 2007)

10 Streljanja po svetu

Tabela 1: Primeri streljanj v šolah v Združenih državah Amerike

<i>IME PRIMERA</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>DATUM</i>	<i>ŠTEVILO ŽRTEV</i>
Bath School disaster	Bath Township, Michigan	1927	45
University of Texas at Austin massacre	Austin, Texas	1966	17
Orangeburg massacre	Orangeburg, South Carolina	1968	3
Kent State shootings	Kent, Ohio	1970	4
Jackson State shootings	Jackson, Mississippi	1970	2
Olean High School shooting	Olean, New York	1974	3
California State University, Fullerton library massacre	Fullerton, California	1976	7
Cleveland Elementary School shooting	San Diego, California	1979	2
Parkway South Junior High School shooting	Saint Louis, Missouri	1983	2
Cleveland Elementary School massacre	Stockton, California	1989	5
University of Iowa shooting	Iowa City, Iowa	1991	6
Lindhurst High School shooting	Marysville, California	1992	4
Simon's Rock College of Bard shooting	Great Barrington, Massachusetts	1992	2
Richland High School shooting	Lynnville, Tennessee	1995	2
Frontier Junior High shooting	Moses Lake, Washington	1996	3

Hetzel Union Building	State College, Pennsylvania	1996	1
Bethel Regional High School shooting	Bethel, Alaska	1997	2
Pearl High School shooting	Pearl, Mississippi	1997	3
Heath High School shooting	West Paducah, Kentucky	1997	3
Westside Middle School massacre	Jonesboro, Arkansas	1998	5
Parker Middle School shooting	Edinboro, Pennsylvania	1998	1
Thurston High School shooting	Springfield, Oregon	1998	2
Columbine High School massacre	Jefferson County, Colorado	1999	15
Heritage High School shooting	Conyers, Georgia	1999	0
Buell Elementary School shooting	Mount Morris Township, Michigan	2000	1
Santana High School shooting	Santee, California	2001	2
Granite Hills High School shooting	El Cajon, California	2001	0
Appalachian School of Law shooting	Grundy, Virginia	2002	3
Red Lion Area Junior High School shootings	Red Lion, Pennsylvania	2003	2
Case Western Reserve University shooting	Cleveland, Ohio	2003	1
Rocori High School shootings	Cold Spring, Minnesota	2003	2
Fairleigh Dickinson University shooting	Florham Park, New Jersey	2004	2

Red Lake High School massacre	Red Lake, Minnesota	2005	7
Campbell County High School shooting	Jacksboro, Tennessee	2005	1
Pine Middle School shooting	Reno, Nevada	2006	0
Essex Elementary School shooting	Essex, Vermont	2006	2
Platte Canyon High School shooting	Bailey, Colorado	2006	2
Weston High School shooting	Cazenovia, Wisconsin	2006	1
Amish school shooting	Nickel Mines, Lancaster County, Pennsylvania	2006	6
Virginia Tech massacre	Blacksburg, Virginia	2007	33
Delaware State University shooting	Dover, Delaware	2007	1
SuccessTech Academy shooting	Cleveland, Ohio	2007	1
Louisiana Technical College shooting	Baton Rouge, Louisiana	2008	3
Mitchell High School shooting	Memphis, Tennessee	2008	0
E.O. Green School shooting	Oxnard, California	2008	1
Northern Illinois University shooting	DeKalb, Illinois	2008	6
Central High School shooting	Knoxville, Tennessee	2008	1
University of Central Arkansas shooting	Conway, Arkansas	2008	2
Dillard High School shooting	Fort Lauderdale, Florida	2008	1

Vir: Wikipedia

Tabela 2: Primeri streljanj v Kanadi

<i>IME PRIMERA</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>DATUM</i>	<i>ŠTEVILO ŽRTEV</i>
Centennial Secondary School shooting	Brampton, Ontario	1975	2
St Pius X High School School	Ottawa, Ontario	1975	1
École Polytechnique Massacre	Montreal, Quebec	1989	14
Concordia University massacre	Montreal, Quebec	1992	4
W. R. Myers High School shooting	Taber, Alberta	1999	1
Dawson College shooting	Montreal, Quebec	2006	1
C. W. Jefferys Collegiate Institute shooting	Toronto, Ontario	2007	1
Bendale Business and Technical Institute shooting	Toronto, Ontario	2008	0

Vir: Wikipedia

Tabela 3: Primeri streljanj v Evropi

<i>IME PRIMERA</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>DATUM</i>	<i>ŠTEVILO ŽRTEV</i>
Raumanmeri school shooting	Rauma, Finland	1989	2
Aarhus University Shooting	Aarhus, Denmark	1994	3
Dunblane massacre	Dunblane, Scotland, United Kingdom	1996	18
Erfurt massacre	Erfurt, Germany	2002	17
Coburg shooting	Coburg, Germany	2003	1
Beslan school hostage crisis	Beslan, Russia	2004	0
Grund- und Hauptschule von Rötz shooting	Rötz (Oberpfalz), Germany	2005	0
Geschwister Scholl School attack	Emsdetten, Germany	2006	1
Jokela school	Tuusula, Finland	2007	9
Kauhajoki school shooting	Kauhajoki, Finland	2008	11

Winnenden school shooting (Albertville-Realschule)	Winnenden, Germany	2009	16
---	--------------------	------	----

Vir: Wikipedia

Tabela 4: Primeri streljanj v šolah v Južni Ameriki, Aziji, Afriki in Avstraliji

<i>IME PRIMERA</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>DATUM</i>	<i>ŠTEVILO ŽRTEV</i>
Ma'alot massacre	Ma'alot, Izrael	1974	29
Sanaa massacre	Sanaa, Jemen	1997	0
University of the Philippines shooting	Quezon, Filipini	1999	0
Monash University shooting	Melbourne, Avstralia	2002	2
Pak Phanang school shooting	Nakhon Si Thammarat, Tajska	2003	2
Islas Malvinas School	Carmen de Patagones, Argentina	2004	0
Beirut Arab University shooting	Beirut, Libanon	2007	0
Euro International school shooting	Gurgaon, Indija	2007	1
Mercaz HaRav shooting	Jeruzalem, Izrael	2008	9

Vir: Wikipedia

Tabela 5: Medijsko odmevni primeri

<i>IME</i>	<i>LOKACIJA</i>	<i>ŠTEVILO ŽRTEV</i>
Andrew Kehoe	Bath School disaster	45
Seung-Hui Cho	Virginia Tech massacre	32
Thomas Hamilton	Dunblane massacre	17
Robert Steinhäuser	Erfurt massacre, Nemčija	16
Tim Kretschmer	Winnenden school shooting, Nemčija	15
Charles Whitman	University of Texas at Austin Tower Massacre	15
Marc Lépine	Ecole Polytechnique massacre	14
Eric Harris and Dylan Klebold	Columbine High School massacre	13
Matti Juhani Saari	Kauhajoki school shooting, Finska	10
Jeff Weise	Red Lake massacre	9
Pekka-Eric Auvinen	Jokela school shooting, Finska	8
Andrew Golden and Mitchell Johnson	Jonesboro massacre	5
Steven Kazmierczak	Northern Illinois University shooting	5
Charles Carl Roberts IV	Amish school shooting	5
Kip Kinkel	Thurston High School shooting	4
Valery Fabrikant	Concordia University massacre	4
Barry Loukaitis	Frontier Junior High shooting	3

Luke Woodham	Shooting at Pearl High School	3
Michael Carneal	Heath High School Shooting	3
Robert Poulin	St. Pius X High School shooting	2
Evan Ramsey	Bethel High School shooting	2
Jamie Rouse	Richland High School shooting	2
Michael Slobodian	Brampton Centennial Secondary School shooting	2
Brenda Ann Spencer	Cleveland Elementary School shooting	2
Charles Andrew Williams	Shooting at Santana High School	2
Andrew Wurst	Shooting at Parker Middle School	1
Laurie Dann	Hubbard Woods Elementary School shooting	1
Todd Cameron Smith	W. R. Myers High School shooting	1
Kimveer Gill	Dawson shooting	1

Vir: Wikipedia

11 Nevarnosti uporabe strelnega orožja pri pokolih na šolah v Sloveniji

Na srečo v Sloveniji »pokola« na šoli do sedaj ni bilo. Vendar pa ne smemo misliti, da napad ni možen. Primeri pokolov v Nemčiji in na Finskem pričajo o temu, da pokoli niso več značilnost le ameriških šol in da se lahko zgodijo kjerkoli. Možnost uporabe strelnega orožja za pokol obstaja tudi v Sloveniji, saj je orožje z malo truda in denarja dostopno tudi mladoletnikom. Tudi pri nas pa obstajajo mladi posamezniki, ki jim ni uspelo v življenju in so privrženci skrajnih ideologij, kar v končni fazi privede tudi do pokolov. Habbe (2000) trdi, da slovensko šolsko okolje postaja vse nevarnejše - grožnje, prepiri, izsiljevanje, kraje, ropi, prodaja in uživanje mamil so v številnih slovenskih šolah že vsakdanjost. In ne le učenci, vse bolj so prestrašeni tudi učitelji, ki bi se morali nasilnemu vedenju postaviti po robu. Prepričan je, da jih večina to tudi želi, a da verjetno ne vedo, kako bi se zadeve lotili učinkovito. Na slovenskih učencih je čedalje več pritiska in otroštvo preživljajo pod velikim stresom. Ule (2003) meni, da je življenjski potek slovenskega učenca v veliki meri individualiziran. Zaradi tega se učenci čedalje bolj zapirajo vase in izgubljajo stik z odraslimi ter jim ne zaupajo svojih problemov. Kot je navedeno zgoraj, pa je prav to nezaupanje med učenci in odraslimi, največja ovira pri preprečevanju napadov po šolah. Iz napisanega lahko sklepamo, da tudi pri nas obstajajo pogoji, pod katerimi bi se lahko zgodil napad na šolo. Kadunec in Mešarič (2003) v svojem članku poročata o čedalje večji zaskrbljenosti šol glede varnosti. Srednje in osnovne šole sprejemajo varnostne ukrepe, predvsem tehnične narave, kot je videonadzor in fizično varovanje v obliki prisotnosti varnostnikov na šolah. Vendar kot je bilo opozorjeno v poročilu ameriške tajne službe in ministrstva za izobraževanje, so take oblike varovanja glede pokolov na šolah v veliki meri neučinkovite. Zato je potrebno tudi na slovenskih šolah sprejeti ukrepe, ki bodo izboljšali odnos med delavci na šoli ter učenci oziroma dijaki. Predvsem je tudi pomembno zaupanje med enimi in drugimi. (Marič, 2009)

12 Ukrepi za preprečevanje uporabe strelnega orožja pri pokolih po šolah

Na tisoče ameriških šolarjev se udeležuje posebnih tečajev, kjer jih učijo, kako ravnati v primeru strelskega napada na njihovo šolo. Po napadih na šolah v Virginii in Severnem Illinoisu, na več kot 500 fakultetah predvajajo »video za preživetje«. Američani so ob vse pogostejših strelskih napadih vedno bolj prestrašeni. (Latner, 2008)

Projekt Childsafe, največji nacionalni izobraževalni program s področja orožja v ZDA opozarja posestnike orožja na:

- pravilno shranjevanje orožja;
- uporabo varnih možnosti shranjevanja orožja doma;
- gotovost, da je orožje običajno nedosegljivo komurkoli - še posebno otrokom.

Projekt Childsafe ponuja varnostne komplete, ki vključujejo npr. ključavnice in knjižice z varnostnimi navodili. Lastnike orožja vzpodbuja, da si priskrbijo varnostne komplete pri sodelujočih varnostnih partnerjih v njihovi državi. (www.projectchildsafe.org, 2008)

Marič (2009) je pri proučevanju uporabe varnostno-obveščevalnih metod pri preprečevanju pokolov po šolah ugotovil, da napadi na niso posledica impulzivne odločitve, marveč so sad daljšega načrtovanja. Domneval je, da je napade možno preprečiti, saj napadalec svoje namere velikokrat zaupa drugim ljudem. Kot primer izpostavlja policiste zvezne države Kolorado, katerim je uspelo preprečiti načrtovan napad dveh najstnikov na srednjo šolo. Eden od dijakov je nekaj podatkov o napadu zaupal staršem, ki so nato zaskrbljeni poklicali policijo. Dijaka sta sestavila seznam tarč, med katerimi so bili tudi lokalni šerif ter ravnatelj šole. Izpostavlja, da je potrebno razlikovati med izražanjem grožnje (npr. sporočiti nekemu drugemu, da

imamo namen nekoga poškodovati) ter predstavljanjem grožnje (dejanja, ki nakazujejo namen, načrtovanje ali pripravo na napad).

Povzeto po Mariču (2009) je ponavadi čas med odločitvijo za napad in dejansko izvršitvijo zelo kratek in ravno zato mora biti ukrepanje hitro in odločno. Preiskava mora vključevati poizvedbo o napadalčevih zamerah glede šole in potencialnih žrtvah oziroma tarče napada. Etnično poreklo ter socialno ozadje posameznega učenca ne moreta biti kriterij za ocenjevanje stopnje nevarnosti za napad. Pretekli napadalci so namreč izhajali iz zelo različnih okolij. Prav tako bi za opravljanje preiskav na podlagi teh podatkov pripeljalo do prevelikega števila osumljencev. Omenjena metoda tudi izpusti učence, ki s prejšnjimi napadalci v tem pogledu nimajo ničesar skupnega. Zato je nujno, da sta v središču preiskovanja učenčevo vedenje in ravnanje, njegovo komuniciranje ter morda celo najpomembnejše - interes, ki je za temi dejanji.

V večini primerov je učenec utrpel neko osebno tragedijo, zaradi katere je obupan in nagnjen k samomoru. Spremembe v vedenju ter ravnanju so navzven vidne in jih je v vseh primerih opazil vsaj en odrasel človek, v večini primerov celo trije. Učitelji se morajo naučiti, kako prepoznati takšno vedenje in nato pravilno ukrepati. Oseba, ki vodi preiskavo, primerja opažanje glede učenčevega oziroma dijakovega vedenja z njegovim vedenjem v preteklosti. Jeff Weise je npr. pred napadom zapisal, da je neuspešno iskal pomoč ter da bi napad lahko preprečili, če bi se kdo zanj brigal. Ker so prijatelji ter sošolci napadalcev v najboljšem položaju, da opazijo vedenjske spremembe, jih je nujno vključiti v preiskavo. Pomembno pa je tudi, da je preiskava opravljena zelo previdno, saj lahko na učenca ali dijaka dodatno negativno vpliva. Ustrahovanje, psihično ter fizično nasilje nad napadalci niso bili dejavniki v vseh primerih, še bolj pa je jasno, da velika večina tistih, ki so v šolah ustrahovani, ne bo izvršila napada. Kljub temu pa je nasilje na šolah, fizično in psihično, vseeno eden od glavnih vzrokov za maščevanje. Zaradi tega se morajo šole osredotočiti na preprečevanje ustrahovanja, pri čemer je ponovno pomembna vez zaupanja med učenci in delavci na šoli. (Marič, 2009)

Povzeto po Mariču (2009) je vloga policije v primerih šolskih napadov omejena, saj se v večini primerov napad konča, še preden uspe policistom priti na kraj dogodka. V teh primerih napad končajo uslužbenci na šoli, drugi učenci, ali pa ga napadalec konča sam, največkrat s samomorom. Marič ugotavlja, da večina napadov traja okoli 20 minut ali manj. Tudi v napadih, ki trajajo dlje, kot npr. Columbine, ki je trajal več kot tri ure, ter pokol na univerzi v Virginii, kjer je policija prispela na kraj med napadom, jim napada ni uspelo preprečiti ali končati, saj se je napad končal s samomorom napadalcev. Policijsko fizično varovanje, kot ugotavlja Marič, ne more preprečiti velike večine napadov, zato se je nujno osredotočiti na preprečevanje napadov, preden napadalec lahko napad izvrši. Zato pa je potrebno zbiranje podatkov, pravilna ocena podatkov ter primerno in učinkovito ukrepanje. Marič (2009) doda, da se je potrebno osredotočiti na dejanske spremembe v vedenju in ravnanju posameznikov, ki se razlikujejo od primera do primera, ter na interes, ki je za njihovimi dejanji, saj točen profil napadalca ne obstaja. Še posebej pa morajo odgovorni ljudje (šolski uslužbenci, policija in tudi starši) biti pozorni na tisto vrsto vedenja in ravnanja, ki se ponavlja skozi različne primere pokolov na šolah. V ta namen morajo šole usposobiti delavce, morebiti tudi zaposliti nove strokovne sodelavce s področja psihologije.

13 O avtorju filma

Michael Moore, ki so ga nekateri kritiki proglasili za kralja dokumentarcev, v svojem dokumentarcu *Bowling for Columbine* kritizira eno ameriških nacionalnih svetinj, drugi amandma in pravico do nošenja in uporabe orožja.

Michael Moore je paradoks. Milijonar, ki zase pravi: »Sem milijonar. Sem multimilijonar. Sem umazano bogat. In veste zakaj? Ker je multimilijonom všeč, kar počnem.« Živi v milijonskem stanovanju in je na to zelo ponosen: »Živim na otoku Manhattan, na podolgovatem, pet kilometrov širokem luksuznem korporativnem apartmaju, v katerem domuje ameriška elita ... Tisti, ki vladajo vašemu življenju, živijo v moji soseki. Vsak dan me srečujejo na ulici.« (Moore,2003)

Njegove teme, ki ustvarjajo njegov status govornika delavskega razreda, predstavljajo zlo kapitalizma in sebičnost vseh (drugih) Američanov. Lahko bi ga označili kot hinavca. Veliko konservativcev ga je označilo za političnega levičarja, medtem ko ga tisti, usmerjeni resno v levo, doživljajo z grozo. (www.mooreexposed.com, 2003)

Intervju s profesorjem Benom H. Bagdikianom, nekdanjim dekanom fakultete za novinarstvo na kalifornijski univerzi v Berkeleyju, objavljen v reviji *Medijska preža* (2007) je razkril, da je v Evropi Michael Moore zelo znan ter priljubljen. Odgovoril je na vprašanje, kakšna je resnična vloga Michaela Moora: prinesiti v medijski sistem novosti ali gre le za način, kako zaslužiti.

»Zgodila se je zelo zanimiva reč. Ko je Michael Moore posnel svoj film *Fahrenheit 9/11*, sta brata in največja delničarja v Disneyjevi korporaciji, ki je bila lastnica pravic, rekla, da bosta sama kupila njegov film. To sta tudi naredila. Zapustila sta Disney in ustanovila svoje podjetje, v katerem bosta pokazala še mnogo več oddaj, ki niso nastale po korporacijskem kopitu. To je zraslo iz Moorove težave z distribucijo dokumentarnega filma. Ta človeka

imata napredne politične ideje in morda ta primer kaže, da je še kaj upanja. Izkazalo pa se je, da je prikazovanje tovrstnih programov tudi dobičkonosno.«

V intervjuju, objavljenem na spletni strani Koloseja razkriva svoje resnice. Tukaj moram omeniti, da je bil v Sloveniji film prikazan pod naslovom Bowling za Columbine. A ker je uradno poimenovanje športa tudi pri nas bowling, se mi je zdelo nesmiselno uporabljati naslov z napačnim imenom. Seveda pa v intervjuju, ki ga povzemam s spletne strani kinematografa, te napake nisem popravljala

»Zakaj ima film naslov 'Bowling za Columbine'?

Najprej naj pojasnim, da to ni film o bowlingu. Oboževalci bodo razočarani, če bodo v filmu iskali veliko razburljivih potez bowlinga. Prav tako to ni film o tragediji na gimnaziji Columbine, čeprav je ta dogodek na kratko prikazan.

Razlog za ta naslov je malo znano dejstvo, da bi morala biti ubijalca Dylan in Eric tistega jutra, ko so se zgodili umori, na treningu bowlinga na gimnaziji Columbine. Vsaj pet očividcev, med njimi tudi njuna učiteljica, je policiji povedalo, da so tistega jutra prvo učno uro na kegljišču videli vsaj enega, če ne oba fanta. Nekateri šolski in policijski uradniki so kasneje trdili, da sta fanta tisto jutro izostala, vendar pa se ni pojavil noben očividec, ki bi Erica in Dylana takrat videl kje drugje.

Eden izmed razlogov, da film nosi naslov 'Bowling za Columbine', je ta, da so po pokolu učenjaki in strokovnjaki takoj zvalili krivdo na reči, ki dobijo vlogo glavnega osumljenca, kadarkoli v šoli pride do streljanja - na zlobno rock glasbo (v tem primeru na Marilyn Mansona), nasilne video igrice in slabo starševstvo.

Poiskati takšne grešne kozle je prav tako nesmiselno kot kriviti bowling. Konec koncev je bil šport Erica in Dylana bowling, trenirala sta ga na gimnaziji Columbine - je bil bowling odgovoren za njuno zlobno ravnanje? Če sta ga

tistega jutra igrala, je bowling sprožil njuno željo po množičnem umoru? In če sta tistega jutra izostala od pouka, je bil to razlog za pokol? Bowling bi morda spremenil njuno razpoloženje in bi ju odvrnil od tega, da bi se poslužila pušk. Kot vidite, je vse to nesmisel, prav tako kot je nesmisel kriviti Marilyn Manson.

Naslov v sebi nosi tudi druge metafore o razmerah v Združenih državah, vendar bo najbolje, če jih prepustimo gledalcem in njihovi domišljiji.

Ali banka, ki deli puške, zares obstaja?

Da. North Country Bank (ki ima verigo po Severnem Michiganu) vam ob vezavi denarja ponudi veliko izbiro pušk. Vse obresti, ki jih boste dobili, vam plačajo vnaprej v obliki puške. Banka je tudi pooblaščen zvezni delivec orožja, tako da na licu mesta najprej preverijo vaš dosje. V mojem primeru je šlo za vezavo tisočih dolarjev, preverili so me in v eni uri sem zapustil banko s svojo novo Weatherby- prav tako vidite tudi v filmu. Za ta denar bi si lahko kupil dve palici za golf ali pa očetovo uro, a nič od tega ni viselo na steni, tako kot tiste tri puške. O ponudbi banke sem izvedel v časopisnem oglasu, ob puški je pisalo 'Več zadovoljstva za vaš dolar', North Country Bank.

Ste zares član NRA?

Da. Trenutno imam 'Life Membership' (doživljenjsko članstvo). Bil sem med mladinci in kot najstnik sem prejel NRA nagrado za dobrega strelca (takrat je bila NRA znana kot varnostno in lovsko združenje). Na lov sem šel s soseškimi otroki, v naši hiši pa ni bilo nikoli nobene puške. Po tragediji na gimnaziji Columbine sem se odločil, da se bom proti Charltonu Hestonu boril za predsedniško mesto združenja NRA. V primeru, da bi bil izvoljen, bi skušal doseči, da bi NRA spet postala varnostno združenje in ne združenje, ki zagovarja fanatičen odnos do orožja. Vendar pa so pravila določala, da je kandidatura možna le, če si član že pet let ali če kupiš doživljenjsko članstvo za 750 dolarjev. Slednje sem tudi storil. Čez nekaj časa sem ugotovil, da mi je

to prizadevanje pobralo preveč časa, zato sem se odločil vso energijo usmeriti v film, ki sem ga ustvarjal.

Ko je James Nichols v spalnici napel petelina na svoji puški, kaj ste si mislili?

Da je bila spalnica zares slaba odločitev in da bi se bila puška zlahka sprožila.

Kako ste prepričali Lockheed, da vas je spustil v svojo tovarno izstrelkov v Littletonu?

Najprej naj povem, da se Lockheedovi ljudje ne bi strinjali z vašim izrazom 'izstrelki'. Zdaj pravijo svojim izstrelkom Titan in Atlas, na katere so bile nekdam (in so še vedno, a v manjšem številu) pritrjene bojne glave, 'rakete'. To pa zaradi tega, ker sedaj Lockheedove rakete vodijo satelite v vesolje. Nekateri sateliti so meteorološki, nekateri telekomunikacijski, nekateri pa so tajni projekti Pentagona (kot na primer vojenski sateliti in sateliti, ki usmerijo jedrske izstrelke, če bi se ZDA kdaj odločile zanje). Lockheed Martin je največji dobavitelj obrambnega sistema v Združenih državah. Ustvarili so izstrelke MX, zdaj pa si močno prizadevajo razviti protiraketni ščit Star Wars. Imajo pet tovarn v okolici Littletona in Denverja in so zasebni delodajalci številka ena v šolskem okrožju, v katerem je tudi gimnazija Columbine. Kako sem dobil dovoljenje za tamkajšnje snemanje? Grozil sem jim z bombardiranjem.

So Združene države res storile vse tisto, kar piše v knjižnici 'What a Wonderful World'?

Da.

Kako ste prišli do posnetkov varnostnih kamer streljanja na gimnaziji Columbine?

Prosili smo zanje in šerifov urad nam jih je poslal.

Na posnetku vidimo učitelja teči po jedilnici. Je bilo z njim vse v redu?

Da. V filmu ne prikažemo nikogar, ki je bil na šoli ranjen ali ubit.

Vam je gimnazija Columbine dovolila snemanje v notranjih prostorih?

Ne. Kar vstopili smo in snemali prazne hodnike. Zlahka prideš noter. Dejansko na šoli še vedno ni poskrbljeno za varnost.

Kako ste dobili posnetke telefonskih klicev za nujno pomoč, ki so prispeli na dan pokola?

Šerifov urad je novinarjem pripravil CD-Rom izbranih klicev, ostale pa je skušal prikriti. Dešifrirali smo jih in presenečeno ugotovili, da so mediji tisti dan močno ovirali linije, ko so želeli z nekom 'oddajati v živo'. Takšno klicanje 911 je zločin.

Zakaj je Denver središče toliko vrst orožja za množično uničevanje?

Pri tem ni nič nenavadnega. Smo narod, ki je v določenem obdobju imel 40000 jedrskih bojnih glav. Obstaja še mnogo drugih krajev s podobnimi aktivnostmi.« (www.kolosej.si, 2003)

14 O Združenju za pravico do nošenja orožja (National rifle association)

Leta 1871 je bilo ustanovljeno Združenje za pravico do nošenja orožja (ang. National Rifle Association, NRA), katerega glavni cilj je bil promocija in vzpodbujanje streljanja na znanstvenih osnovah. Njegov interes za promocijo strelnega športa med ameriško mladino se je pričel 1903, ko se je sekretar NRA Albert S. Jones zavzel za ustanovitev strelskih klubov v vseh večjih univerzah in na vojaških akademijah. Tudi danes so mladinski programi mejnik NRA z več kot milijon sodelujočimi mladihi v strelskih športih, dogodkih in drugih pridruženih programih.

Usposabljanje policijskih sil je bila na listi razvoja NRA prioriteta že leta 1960. Danes je več kot 10.000 policijskih in varnostnih inštruktorjev, ki so licencirani s strani NRA. Navsezadnje, najboljši policijski strelci se vsako leto pomerijo v streljanju z osmimi različnimi pištolami in puškami na National Police Shooting Championship, ki se odvija v Jacksonu v Missisippiju.

V urjenju civilistov ostaja NRA vodilna na področju izobraževanja. Več kot 55.000 certificiranih inštruktorjev uri vsako leto 750.000 posestnikov orožja. Tečaji zajemajo osnovna znanja o puškah, pištolah, osebni zaščiti in celo o polnjenjenju streliva. Približno 2.800 certificiranih trenerjev je specialno usposobljenih za delo z mladimi tekmujočimi strelci.

V letu 1990 je NRA storila velik korak, ki bi zagotavljal finančno podporo za aktivnosti z orožjem, da bi ostale dostopne bodočim generacijam. Ustanovila je NRA fundacijo, organizacijo, ki je oproščena davka, zato da omogoča zbiranje milijonov dolarjev za vzpostavitev varnega rokovanja z orožjem in za izobraževalne projekte v dobro splošne javnosti. Prispevki fundaciji so oproščeni davka in prispevajo jih mnogi ameriški volilci, vključujoč mladino, ženske, lovce, tekmovalne strelce, zbiratelje orožja, policijsko osebje in ljudi s fizičnimi omejitvami.

Čeprav je danes prepoznana kot velika politična sila in največji zagovornik ameriške pravice iz 2. amandmaja, je bila NRA od samega začetka glavna izobraževalna organizacija s področja orožja na svetu. (National Rifle Association)

15 O filmu

"Bowling for Columbine" je šaljiv, a grozljiv film o Združenih državah Amerike. To je film o tamkajšnjih razmerah, o nasilnem duhu. Zakaj mora vsako leto zaradi nasilja z orožjem v Ameriki umreti 11.000 ljudi? Televizijci pred kamerami valijo krivdo na vse mogoče, od hudiča do video igrice. Toda ali se ZDA res tako razlikujejo od ostalih držav? Kaj jih tako ločuje od ostalih? Kako so lahko postali tako gospodarji kot žrtve tega množičnega nasilja? To ni film o nadzoru nošenja in uporabe orožja. To je film o trepetajočem srcu in duši Združenih držav, o 280 milijonih Američanov, ki imajo srečo, da smejo imeti pri sebi ustavno zaščiteni Uzi. (www.kolosej.si, 2003)

"Bowling for Columbine" je bil po 46 letih prvi dokumentarni film, ki se je smel potegovati za nagrade na filmskem festivalu v Cannesu. Žirija mu je enoglasno podelila posebno nagrado ob 55. letnici festivala.

Posnetki varnostnih kamer gimnazije Columbine; dom oskarjevega nagrajenca, predsednika NRA Charltona Hestona; fant, ki doma ustvari bombo po knjigi The Anarchist's Cookbook; šestletnik, ki umori prav tako šestletno deklico - "Bowling for Columbine" je popotovanje po Ameriki, skozi njeno zgodovino. Zakaj je naše iskanje sreče tako prepleteno z nasiljem?

Festivali in nagrade

Film Michaela Moora je prejel več nagrad, ki jih spodaj naštevam:

- najboljši dokumentarec vseh časov, International Documentary Association, ustvarjalci dokumentarcev po vsem svetu,
- najboljši dokumentarec, Chicago Film Critics Association,
- najboljši dokumentarec 2002, National Board of Review,
- najboljši dokumentarec 2002, Toronto Film Critics Association Awards,
- nominacija za najboljši film 2003, Golden Satellite Awards,
- nominacija za najboljši dokumentarec 2003, Golden satellite Awards,

- najboljši dokumentarec 2002, Southeastern Film Critics Association Awards,
- najboljši dokumentarec, Online Film Critics Society,
- nominacija za najboljši dokumentarec, Broadcast Film Critics'Choice Awards,
- najboljši dokumentarec, New York Society of Online Film Critics,
- najboljši dokumentarec, Kansas City Film Critics Circle,
- najboljši dokumentarec, Dallas-Ft. Worth Film Critics Association,
- najboljši dokumentarec, Florida Film Critics Circle,
- najboljši dokumentarec, Las Vegas Film Critics Association,
- nominacija za najboljši tuji film, francoske filmske nagrade - cezarji,
- najboljša montaža dokumentarca, American Cinema Editors, nominacija za film in montažerja Kurta Engfehrja,
- nominacija za najboljši dokumentarec, Independent Spirit Awards.

Z besedami kritikov

"Bowling for Columbine je mamljiv in strašen. Prikazuje družbo, polno strahu, neenakopravnosti, družbo, oboroženo do ušes, vse to pa ni niti dobrodošlo, niti zlahka odpravljivo". (A. O. Scott, The New York Times)

"Nadvse smešen v enem trenutku in ganljiv v naslednjem." (New York Post)

"Miseln, strašen in absurdno smešen." (Craig Outhier, Orange Country)

"Neizmerno smešen in izredno strašen pogled na ameriško obsedenost z orožjem, ki naj bi nas dobro pretresla. In nas tudi je." (Peter Travers, Rolling Stone)

"Izvrsten... Drzen... Michael Moore ustvari mojstrski dokumentarec, ki te v enem trenutku spravi v glasen smeh, v drugem pa te šokira z odkritostjo, ki se ti zažre v kožo." (Steve Oldfield, FOX-TV)

"Provokativen... Ko se Moore sarkastično spravi na ameriško obsedenost z orožjem, je rezultat absurden in srhljiv." (Joelle Diderich, Reuters)

"Vihrav, podpihovalen!" (Daily Variety)

"Izvrsten... Glasen, vznemirljiv in pogosto smešen pogled na ameriški odnos do orožja. Izredno privlačen film." (Richard Corliss, Time)

"Naravnost izvrsten!" (Hollywood Reporter)

"Bowling for Columbine je genialni Michael Moore. Uvrščen je na moj seznam letošnjih najboljših petih filmov. Moorov najboljši film." (Tony Toscano/Talking Pictures Salt Lake City)

"Michaelu Mooru je ponovno uspelo, najmočnejši dokumentarec leta. Presenetljiv film." (Jim Ferguson/KMSB-TV Fox-Tucson)

"Če si boste letos ogledali en film, naj bo to Bowling for Columbine. Če ga zamudite, vam bo žal.... To je eden najboljši filmov leta.... Poln emocij in krute resničnosti... Michael Moore, pripravite se na oskarja." (Jeffrey K. Howard/The Movie Guys ABC News Las Vegas)

"Če vam je vseč pretresljiva zabava, potem boste o tem gverilskem filmu govorili še dneve. Zabaven, strašen, nasilen in skrajno nezaslišan. Michael Moore je s svojim edinstvenim slogom dokazal, da je režiser brez primere. Navdušen sem bil - meni najljubši letošnji film. Bravo!" (Sam Hallenbeck NBC-TV "Daytime" Show / 100.7FM Tampa)

"Najboljše delo Michaela Moora! Kamera je močnejša od orožja!" (Josephine Cheng/King-TV NBC Seattle)

"Ta film si mora ogledati vsak. Obenem je ganljiv, vznemirljiv in smešen. Ne zamudite ga." (Mark S. Allen/KMAX-TV UPN- Sacramento)

"Iskren, zanimiv, tragičen in presenetljiv pogled na nasilje v Ameriki."
(Margaret McGurk, The Cincinnati Enquirer)

"Epski dokumentarec, ob katerem boste trznili, še preden si boste opomogli od smeha." (Glenn Lovell, San Jose Mercury News)

"Oster in skrajno satiričen!" (Baltimore Sun)

"Morda eden najučinkovitejših političnih/polemičnih filmov vseh časov."
(Michael Wilmington, Chicago Tribune)

"Smešen in direkten kot njegova prva filmska uspešnica Roger & Me, in veliko bolj mračen." (Roger Ebert, Chicago Sun-Times)

"Ta dokumentarec bo s svobodo govora sprožil nemire po vsej državi. Michael Moore gre tako daleč kot nihče drug, in to mu uspe z njegovo neustrašno duhovitostjo. Njegovi sposobnosti, da pri ljudeh doseže vse možne odzive, ni primere. Pripravljen je vprašati kogarkoli karkoli in sprejeti vse, ne da bi trznil. 'Bowling for Columbine' je film, ki si ga mora ogledati vsak - zagovorniki obeh strani in večina nas, ki še vedno skušamo razumeti enega najbolj vznemirljivih trendov našega časa." (Patrick Stoner/WHYY/PBS Philadelphia)

16 Vsebina filma

Film raziskuje tisto, kar Moore domneva, da so vzroki za pobjo na Columbine High School in drugega nasilja, ki vključuje uporabo orožja. Moore se bolj usmerja na ozadje in okolje, v katerem se je masaker odvijal, ter na splošna javna mnenja in domneve, povezane z omenjenimi temami. Film pogleda v naravo nasilja v ZDA z osredotočenjem na orožje, ki simbolizira tako ameriško svobodo kot lastno samodestrukcijo. Moore v razpravi z različnimi ljudmi (vključujoč ustvarjalca South Parka Matta Stona, Charlesa Hestona, takratnega predsednika Združenja za pravico do nošenja orožja, in glasbenika Marilyn Mansona) želi razložiti, zakaj se je zgodil Columbine in zakaj imajo ZDA višje število nasilnih kaznivih dejanj -še posebej kazniviha dejanj z orožjem. Trdi, da je prisotnost nasilnih zločinov v ZDA relativno višja kot pri drugih razvitih narodih. (www.bookrags.com, 2007)

Kot že povedano, izvira naslov filma iz dejstva, da sta bila Eric Harris in Dylan Klebold (učenca, odgovorna za pobjo na šoli Columbine) tistega jutra prisotna na učni uri bowlinga, preden sta izvršila napad. Moore vključuje koncept bowlinga tudi na druge načine. Npr. Michiganska policija uporablja keglje kot tarče za vajo. Ko se je pogovarjal z nekdanjima sošolcema storilcev, je Moore izpostavil, da so učenci obiskovali ure bowlinga kot del športne vzgoje. Nadalje poudarja, da je to imelo malo izobraževalne vrednosti, s čimer so se izpraševanci na splošno strinjali. Izpostavili so, da sta imela Harris in Klebold zelo introvertiran način življenja in nezainteresiran odnos do igre ter da o tem takrat nihče ni razmišljal. Moore je nadalje vprašal, če se šolski sistem odziva na resnične potrebe svojih učencev ali samo krepi strah. Prav tako je v lokalnem kegljišču intervjujal dva mlada prebivalca Oscoda v Michiganu in ugotovil, da je relativno lahko priti do orožja v majhnem mestu. Eric Harris je kot otrok prebival v Oscodi, kjer je njegov oče služil v ameriških letalskih silah. Moore sugerira, da je lahko bowling ravno toliko odgovoren za napade v šoli kolikor tudi Marilyn Manson ali celo Bill Clinton, ki je sprožil bombne napade na nekaj držav v tistem času.

Zgodnja scena v filmu pripoveduje, kako je Moore odkril banko v Michiganu, ki strankam zastonj deli lovske puške, če za določen čas položijo določen depozit. Film sledi Mooru, ko ta vstopa v banko, položi svoj depozit, izpolni obrazce in čaka rezultat preverjanja, preden odkoraka iz banke z novo Weatherby lovsko puško. Tik preden zapusti banko, Moore vpraša, ali ni nevarno izročati pušk v bankah.

Kasneje Moore obišče praktično vajo članov Michigan militia. Ugotovi njihove splošne poglede na lastništvo orožja, ki vključujejo izjave: »Ne moreš pričakovati, da te bo varovala policija ... Če nisi oborožen, nisi odgovoren.« Edina ženska predstavica, ki se v filmu pojavlja, je članica Michigan militie Kristin Stoner in govori o samoobrambi. Moore pokaže sliko Kristin Stoner, ki krasi Michigan militia koledar, imenovan »Ladies of liberty«.

Po dvajsetih minutah filma igra v ozadju pesem Happiness in a warm gun, prikazuje pa se montaža, ki prikazuje film po odsekih, kot jih navaja spodnji seznam: (www.bookrags.com, 2007)

- ljudje kupujejo orožje;
- prebivalci Virgin Utah, mesteca, kjer so prebivalci z zakonom dolžni posedovati orožje;
- ljudje, ki streljajo na karnevalih in streliščih;
- posnetek Carey McWilliamsa, slepega navdušenca nad orožjem;
- posnetek streljanja Gary Plaucheja v Jeffa Doucetta (človeka, ki mu je ugrabil sina ter ga mučil);
- samomor Budda Dwyera;
- samomor Daniel V. Jonesa;
- umor iz leta 1993, ko je Emilio Neunez ustrelil svojo bivšo ženo Martzo Martin med intervjujem na programu Telemundo Ocurrio Asi;
- človeka, ki si je slekel majico in bil ustreljen med kričanjem.

Na začetku filma Moore povezuje nasilno obnašanje strelcev na Columbinu s prisotnostjo velikega obrambnega podjetja, ki izdeluje raketno tehnologijo v

Littletonu. Implicira, da prisotnost te ustanove v skupnosti in sprejemanje institucionaliziranega nasilja kot rešitev konflikta, prispevata k miselnemu vzorcu, ki vodi do masakra. Moore sklene intervju z Evanom McCollumom, direktorjem za komuniciranje v obratu Lockheed Martin, ki stoji blizu Columbine: »Torej mislite, da si naši otroci ne rečejo, da gre oče v tovarno vsak dan in izdeluje izstrelke za množično uničevanje. Kaj je razlika med množičnim uničenjem in množičnem uničenjem na Columbine High School?«

McCollum se odzove: »Mislim, da ne vidim te specifične povezave, ker so izstrelki, o katerih govorite, zgrajeni in izdelani za našo obrambo pred nekom, ki bi bil agresor proti nam.«

Nato je film prerezan in usmerjen v montažo o odločitvah ameriške zunanje politike z namenom spodbijanja izjav McColluma. To Moore doseže s citiranjem primerov, kjer so ZDA (kot jih vidi Moore) bile agresor. Ta montaža je združena z pesmijo *What a wonderful world* Louis Armstronga. Sledi natančen prepis in prevod besedila v filmu:

- 1953: ZDA zrušijo iranskega premiera Mohammeda Mosaddeqa. ZDA postavijo Shah-a za diktatorja;
- 1954: ZDA zrušijo demokratično izvoljenega predsednika Arbenza v Gvatemali. 200.000 civilistov ubitih;
- 1963: ZDA pokrijejo atentat južno vietnamskega predsednika Diema;
- 1963-1975: ameriška vojska ubije 4 milijone ljudi v Jugovzhodni Aziji;
- 11. september 1973: ZDA. Delujejo v Čilu. Demokratično izvoljeni predsednik Salvador Allende je bil umorjen. Diktator Augusto Pinochet nameščen. 5.000 umorjenih;
- 1977: ZDA delujejo kot vojaški gospodar El Salvadorja. 70.000 Salvadorcev in štiri ameriške nune so bili ubiti;
- 1980: ZDA urijo Osamo bin Ladna in druge teroriste za ubijanje Sovjetov. CIA jim izroči 3 milijone dolarjev;
- 1981: Reaganova administracija uri in financira "contras." 30.000 prebivalcev Nikaragve ubitih;

- 1982: ZDA omogočijo bilijone dolarjev pomoči Saddamu Husseinu za orožje;
- 1983: Bela hiša v tajnosti izroči Iranu orožje, namenjeno ubijanju Iračanov;
- 1989: CIA agent Manuel Noriega (ki je služil tudi predsedniku Paname) krši pravila Washingtona. ZDA vdrejo v Panamo in odstranijo Noriega. 3.000 panamskih civilnih žrtev;
- 1990: Irak napade Kuvajt z orožjem ZDA;
- 1991: ZDA vstopijo v Irak. Bush vzpostavi diktatorja Kuvajta;
- 1998: Clinton bombardira »tovarno orožja« v Sudanu. Izkaže se, da tovarna proizvaja aspirin;
- 1991 do sedanjosti: Ameriške letalske sile bombardirajo Irak vsak teden. Združeni Narodi ocenjujejo, da je 500.000 iraških otrok umrlo zaradi bomb in sankcij;
- 2000-2001: ZDA dajo talibansko vodenemu Afganistanu 245 milijonov »pomoči«;
- 11. september 2001: Osama bin Laden uporabi specialno CIA urjenje za poboj 3.000 ljudi.

Na spletni strani, ki spremlja film, Moore ponuja dodatno razlago ozadja. Moore hoče s filmom pokazati, da masakra na Columbine ni mogoče pripisati dostopu do orožja v ZDA, ampak so takšni dogodki namesto tega produkt »vzdušja strahu«, ki ga povzročajo ameriški mediji. To ilustrira z izrezki novic, vsaka indicira dano prominenco nasilju in kriminalu v novinarskih poročilih. Tudi intervjuji ilustrirajo v varnost usmerjene odnose prebivalcev ZDA. Moore poskuša to primerjati z odnosom, ki prevlada v Kanadi, kjer je po njegovem mnenju posest orožja na enaki stopnji kot v ZDA. Svojo tezo ilustrira z obiski sosesk v Kanadi, blizu kanadsko -ameriške meje, kjer so vhodna vrata stavb odklenjena in je zaskrbljenosti glede kriminala in varnosti veliko manjša.

Moore razlaga, da odgovornosti za nasilje v ZDA ne moremo pripisati velikemu številu posestnikov orožja, in namesto tega ponuja odgovor, da je nekaj narobe v strukturi ameriške družbe, ameriške psihe ali medijev, ki ustvarjajo

nacijo, naklonjeno visokim stopnjam umorov in streljanj. V podporo tem trditvam Moore ponovno navaja, da imajo v Kanadi ravno toliko orožja kot v ZDA. V internetnem blogu Spinsanity Ben Fritz izjavlja, da Moore »ignorira dejstvo, da ima Kanada značilno manj ročnega orožja in veliko bolj strog sistem podeljevanja licenc«.

S proračunom 4.000,000 dolarjev je Bowling for Columbine prislužil bruto dohodek 40.000,000 dolarjev širom sveta, vključujoč 21.575,207 dolarjev v ZDA. Dokumentarec je postal najbolje prodajan tudi v Veliki Britaniji, Avstraliji in Avstriji. (www.bookrags.com, 2007)

17 Analiza filma *Bowling for Columbine*

Splošno gledano Moore svoje teze izpelje na narativen način, opazne so v pripovedni in sekvencialni obliki kot premise, ki bi na koncu dal odgovor na vprašanje: zakaj imajo ZDA občutno največje število umorov s strelnim orožjem na svetu? A film ne odgovarja le na to vprašanje, spušča se v moralno sojenje in imenovanje krivcev, najsi bodo to ljudje, institucije ali oboji, ki so najbolj odgovorni za masaker v srednji šoli Columbine in umore v Flintu. (www.artreflect.org, 2009)

V filmu so postavljene naslednje teze:

- Strelno orožje je v ZDA zelo lahko kupiti.
- ZDA so imperialistična in nasilna država.
- ZDA imajo največje število umorov s strelnim orožjem.
- Za ZDA je tipična kultura strahu.

Prvo tezo predstavi sam Moore, neposredno sodeluje v njej, ko odpira bančni račun v eni izmed bank in ob tem dobi (z minimalnimi preverjanji) tudi puško po izbiri. Teza je prikazana v montiranem nizu, ki združuje sceni Moora v banki in kasnejšega zmagoslavnega odhoda iz banke s puško v roki. Pri tem je treba omeniti, da časovno trajanje posnetih dogodkov ni v razponu istega dneva, ampak tedna ali dveh. To seveda nikakor ne dokazuje, da orožja v ZDA ni enostavno pridobiti, ampak meče senco dvoma na kredibilnost filmarjev. Obnorelost ljudi z orožjem film pričara z obstoječim filmskim materialom (reklame iz petdesetih) in skozi niz intervjujev, od katerih izstopata dva. Najprej intervju z eno od članic Michigan Militia, kjer so vsi oblečeni v vojaške oprave, medtem ko se deklica (verjetno njena hči) igra poleg njih (asociativni moment, s katerim nam postane jasno, kako zgodaj pravzaprav človek spozna kulturo orožjain je vpeljan vanjo). Moore s humorjem in satiro zelo dobro manipulira in zagotovo je ena izmed svetlih točk tista, v kateri Nicholas, ki spi z Magnumom 44 in izjavlja, da je potrebno biti previden, komu se dovoljuje orožje, ker "je zunaj veliko čudakov".

Armstrongova *What a Wonderful World* je ozadje za naštevaje nedopustnosti ZDA v bližnji zgodovini in za argumentacijo, kako službene izjave pogosto zgrešijo bit. Z rezom je nastavljena na izjavo Lockheedovega (največji proizvajalec orožja) tiskovnega predstavnika.

V pogovoru z očetom ene izmed žrtev v Columbinu se načenja vprašanje o razliki med ZDA in drugimi državami. Arhivski filmski material zopet služi za ponazoritev trditev, da razlike ne moremo iskati v krvavi zgodovini (Nemci imajo gotovo bolj krvavo, ne zaostajajo pa niti Angleži in Japonci) niti v nasilnih filmih, svojstvenih samo ZDA. Sledi anketa, v kateri se mimoidoči v New Yorku sprašuje o razlikah s Kanado, ta del je predstavljen pod nazivom "Zabavni podatki o Kanadi".

Kulturo strahu v film vpelje takrat še prvoobtoženi za masaker v Columbinu Marilyn Manson. Filmski materiali iz medija (Y2K, Killer bees), komentarji profesorja sociologije, statistike (o porastu medijskega pokrivanja umorov, a zmanjšanju absolutne številke), generalni tožilec Flinta, so uporabljeni za prikaz slike družbe, ki živi v strahu. Posebno učinkovito deluje tudi vključeni animirani film, ki na kratko govori o "prestrašeni" zgodovini ZDA, vendar pa hkrati na ironičen način povezuje NRA in ku klux klan (KKK).

Za potrditev končne premise uporabi primer umora šestletnice v Flintu, kjer je šestletnik našel pištolo v hiši svojega strica, jo odnesel v šolo in streljal. Moore spremlja tipičen dan dečkove mame, intervjuja sodelujoče v socialnem programu, zaposlene v lokalu, kjer je mati delala, prikazuje Lockheed kot akterja v privatizaciji socialne pomoči ter Dicka Clarka, lastnika verig teh lokalov kot izkoriščevalca.

V zadnjem delu filma Moore odide na "križarski pohod" za vse umorjene v Columbinu in za deklico, ubito v Flintu, ter poskuša zvaliti krivdo na Hestona (predsednika NRA) ali pa iz njega vsaj izvleči opravičilo. Ne uspe mu ne eno ne drugo, uspe mu le nepotreben vnos patetike v strukturo, ki neumestno

izkorišča emocije s čimer ruši objektivnost dela ter tako služi avtopromociji. (www.artreflect.org, 2009)

Glavni namen filma je, po mnenju mnogih, prepričati ameriško javnost, da bi spremenila svoje poglede na orožje in z njim povezane zakone. Moore navaja druge države, kot je npr. Kanada, in njihovo politiko glede orožja, da bi podprl svoje argumente za povečan nadzor nad orožjem. Sposoben je uspešno všteti kakršenkoli razlog podpornikov orožja kot razlog, da ima Amerika največje število kriminala in smrti zaradi uporabe orožja, pa čeprav imajo ostale države podobna stališča do nasilja. Scene v filmu so izbrane usmerjeno, Moorove sposobnosti prepričevanja občinstva s prikazom različnih vidikov kljub temu usmerja v lastni pogled na orožje in kriminal. (www.123helpme.com, 2008)

Michael Moore v *Bowling for Columbine* uporablja različne tehnike za prepričevanje gledalcev o pomenu nadzora nad orožjem. Te tehnike temeljijo na vizualnih in zvokovnih efektih, na montaži in različnih oblikah sporočanja. Vsak kot kamere v filmu ima določen razlog, npr. posnetek od blizu je uporabljen v čustveni sceni, ker približa obrazne izraze karakterja in vpliva na čustva gledalcev. Primer je scena, kjer Michael Moore tolaži ihtečo ravnateljico šole v Flintu, kjer je bila ustreljena mlada učenka. Kamera približa sliko in prikaže detajle ihteče ravnateljice, kar vzbudi simpatije občinstva.

Bowling for Columbine je post-strukturalni film. Ustvarja sporočilo o Ameriki in njenih ljudeh, o svetu, ki ni več varen. Kakorkoli, svet so naredili nevarni ljudje, ki ne verjamejo, da je svet varen. Strah in orožje sta osnova in bistvo filma.

Veliko odzivov o filmu se nanaša na zavajajočo vlogo, osnovano na Moorovi samopromociji. Če pogledamo pod površje, lahko opazimo, da želi film sporočiti nekaj o Ameriki, a jasnega odgovora na zastavljena vprašanja ne ponudi. Zato je film pravzaprav post-strukturalen tekst. Dopušča možnost

različnih odgovorov, interpretacija teksta je odvisna od konteksta. Dokumentarec ni nastal zato, ker bi diskutiral o dokazih za in proti. Čeprav Bowling for Columbine ponuja dejstva, so ta vseeno bližje prepričanjem Michaela Moora. Moore je pripravil vprašanja in scene v filmu, da bi dobil odgovore ali odziv, ki si ga je želel. (www.123helpme.com, 2008)

18 Zaključek

Glavni namen in cilj diplomskega dela je ugotoviti specifiko množičnih pobojev na šolah in odgovoriti na zastavljena vprašanja: kaj privede do množičnih pobojev, kateri so zunanji dejavniki, ki vplivajo na množični morilce ter njihov vpliv na ta dejanja? Zakaj do množičnih pobojev pride? Ali je to le pereč problem današnje družbe ali so se tovrstni dogodki dogajali tudi v zgodovini. So morda mediji tisti, ki naredijo te novice tako razvpite. Ali so se množični morilci na šolah pojavljali tudi prej? Kakšne so osebne lastnosti in karakteristika množičnih morilcev, ki pobijajo v srednjih šolah, ter ali se je po prikazu film *Bowling for Columbine* povečalo število množičnih pobojev na šolah?

Množični umori so nenehno polnili stolpce časopisov, ob pojavu domnevnega množičnega morilca pa vedno zavlada preplah, videti je, kot da je ves ta spektakel vezan na fasciniranje ljudi s tem, da si morilec »upa« kršiti družbeni zakon. Na drugi strani pa obstaja dejstvo, da niso le mediji tisti, ki iščejo dobiček v domnevno visokih stopnjah kriminala. Še posebno zanimiv je podatek o številu množičnih pobojev glede na število prebivalcev in obstoj orožarske industrije na posameznih geografskih področjih.

Tudi avtor filma se ne izogne populizmu, uporablja različne produkcijske prijeme, ki hkrati ustvarjajo še dodatne vtise na gledalca. To se odraža v izboru sogovornikov, glasbe, scen, časovnega okvira in podobno. Film je produciran v določenem zaporedju rezov kadrov, kar vpliva na vsebino, to pa vodi gledalca do določenega sklepa o odnosu do orožja.

V diplomskem delu sem poskušala potrditi oziroma ovreči naslednje domneve:

18.1 Domneva 1

Množični morilci, ki morijo po srednjih šolah, so predvsem osebno nestabilni, asocialni, prihajajo iz neurejenih družinskih okolij, prihajajo iz

nižjega družbenega razreda, okolica jih zaznava kot »čudake«. Množični morilci na šolah svoja dejanja izvedejo premišljeno in načrtno. Prav tako skrbno planirajo potek samega dejanja.

Glede na značilnosti iz študije o adolescentnih množičnih morilcih (Meloy, 2001) lahko postavljeno tezo potrdimo. Konkretni podatki študije pokažejo, da je kar 59 % adolescentov doživelo nedavno izgubo ali ločitev, 43 % velja za čudake, 58 % jih je neposredno ali posredno grozilo, kar nakazuje na načrtnost. Tudi uporaba samega orožja (85 %) že kaže na neko načrtnost, saj je orožje potrebno pridobiti. Raziskava je odkrila, da je bilo 63 % v tistem času depresivnih, 48 % preokupiranih z orožjem, 44 % je imelo fantazije, 42 % jih je že bilo nasilnih, 62 % je zlorabljalo droge, 23 % je imelo dokumentirano psihiatrično zgodovino.

Veliko raziskav sugerira, da so pri množičnih in serijskih morilcih žrtve tujci (nepoznane osebe), pojavljajo pa se tudi primeri, kjer so žrtve prijatelji, družinski člani ali znanci. Nasilje je v obeh primerih grobo, planirano je z nekim namenom in ni impulzivno. Kljub razlikam med psihopatologijo in osebnostjo posameznika, ki izvrši umor, se pojavljajo nekatere skupne karakteristike. Oba imata "upravičen" razlog; menita, da je njuno dejanje upravičeno. Za izvršitev takšnega zločina morata biti tudi instinktivno agresivna. Upravičenost, ki je lahko del patološkega narcizma, jima daje pravico do ubijanja, brezčutnost pa je lahko del psihopatologije. Instinktivna agresivnost je lahko konstantna ali pa se pojavi ob čustveni ranljivosti življenjskih izkušenj, kar spodbudi željo po ubijanju. Zavestna fantazija je prisotna pri obeh in je pogosto povod za njuno obnašanje. Dokazano je, da se te fantazije pojavijo, že preden začneta ubijati.

18.2 Domneva 2

Film *Bowling for Columbine* je zakladnica idej za potencialne množične morilce. Po filmu so se tovrstna dejanja pojavila večkrat kot v preteklosti, zato domnevam, da je film za nekatere predstavljal opozorilo in natančen

prikaz celotnega dogodka v širši luči. Nekaterim pa je film dal zagon, nove ideje in morda potreben pogum, da so se za tako dejanje tudi odločili.

Film je bil javnosti predstavljen leta 2002. Če pogledamo podatke vidimo, da je bilo od leta 1927 do leta 2002 v ZDA izvršenih 27 pobojev po šolah, po letu 2002 pa v sedmih letih 22. Zato lahko trdimo, da je film do neke mere vplival na razvpitost šolskih streljanj. Vsekakor pa so pripomogli tudi mediji ter še posebno svetovni splet in drugačen način življenja.

18.3 Domneva 3

Takšni incidenti lahko vodijo v vsesplošno diskusijo o zakonih glede orožja. Avtor filma uporablja različne produkcijske prijeme, ki hkrati ustvarjajo dodatne vtise na gledalca. To se odraža v izboru sogovornikov, glasbe, scen, časovnega okvira in podobno. Določeno zaporedje rezov kadrov ter s tem izbor vsebine vodi gledalca do določenega sklepa o odnosu do orožja. Najbolj izraziti trenutki v filmu so, ko sam Moore, odpira bančni račun v eni izmed bank in obtem dobi (z minimalnimi preverjanji) tudi puško po izboru. Teza je prikazana v montiranem nizu, ki združuje sceni Moora v banki in kasnejšega zmagoslavega odhoda iz banke s puško v roki. Obnorelost ljudi z orožjem film pričara z obstoječim filmskim materialom (reklame iz petdesetih) in skozi niz intervjujev, od katerih izstopata dva. Najprej intervju z eno od članic Michigan Militia, kjer so vsi oblečeni v vojaške oprave, medtem ko se deklica (verjetno njena hči) igra poleg njih (asociativni moment, s katerim nam postane jasno, kako zgodaj pravzaprav človek spozna kulturo orožjain je vpeljan vanjo). Moore s humorjem in satiro zelo dobro manipulira in zagotovo je ena izmed svetlih točk tista, v kateri Nicholas, ki spi z Magnumom 44 in izjavlja, da je potrebno biti previden, komu se dovoljuje orožje, ker "je zunaj veliko čudakov".

Armstrongova What a Wonderfull World je ozadje za naštevanje nedopustnosti ZDA v bližnji zgodovini in za argumentacijo, kako službene izjave pogosto

zgrešijo bit. Z rezom je nastavljena na izjavo Lockheedovega (največji proizvajalec orožja) tiskovnega predstavnika.

V pogovoru z očetom ene izmed žrtev v Columbinu se načenja vprašanje o razliki med ZDA in drugimi državami. Arhivski filmski material zopet služi za ponazoritev trditev, da razlike ne moremo iskati v krvavi zgodovini (Nemci imajo gotovo bolj krvavo, ne zaostajajo pa niti Angleži in Japonci) niti v nasilnih filmih, svojstvenih samo ZDA. Sledi anketa, v kateri se mimoidoči v New Yorku sprašuje o razlikah s Kanado, ta del je predstavljen pod nazivom "Zabavni podatki o Kanadi".

Kulturo strahu v film vpelje takrat še prvoobtoženi za masaker v Columbinu Marilyn Manson. Filmski materiali iz medija (Y2K, Killer bees), komentarji profesorja sociologije, statistike (o porastu medijskega pokrivanja umorov, a zmanjšanju absolutne številke), generalni tožilec Flinta, so uporabljeni za prikaz slike družbe, ki živi v strahu. Posebno učinkovito deluje tudi vključeni animirani film, ki na kratko govori o "prestrašeni" zgodovini ZDA, vendar pa hkrati na ironičen način povezuje NRA in ku klux klan (KKK).

Za potrditev končne premise uporabi primer umora šestletnice v Flintu, kjer je šestletnik našel pištolo v hiši svojega strica, jo odnesel v šolo in streljal. Moore spremlja tipičen dan dečkove mame, intervjuja sodelujoče v socialnem programu, zaposlene v lokalni, kjer je mati delala, prikazuje Lockheed kot akterja v privatizaciji socialne pomoči ter Dicka Clarka, lastnika verig teh lokalov kot izkoriščevalca.

V zadnjem delu filma Moore odide na "križarski pohod" za vse umorjene v Columbinu in za deklico, ubito v Flintu, ter poskuša zvaliti krivdo na Hestona (predsednika NRA) ali pa iz njega vsaj izvleči opravičilo. Ne uspe mu ne eno ne drugo, uspe mu le nepotreben vnos patetike v strukturo, ki neumestno izkorišča emocije s čimer ruši objektivnost dela ter tako služi avtopromociji. Formalno gledano, Moore zlasti izkorišča montažo na nivoju poantiranja, ki je po pravilu asociativna („juktapozicije“ zvoka, ikon, preštevanj). Hkrati pa

izpostavlja izjave ljudi, ki jih intervjuja, da bi prikazal njihovo neumnost (tu in tam si pomaga s širjenjem ali krajšanjem konteksta). Končna superstruktura je asociativna, ker dane premise izpeljejo zaključek.

19 Literatura in viri

ABC news. (2007). *Fatal Shootings That Took Place at U.S. Schools*. Pridobljeno 27. 5. 2009 na <http://abcnews.go.com/US/Story?id=3045893&page=1>

Bartol, C. R. (1990). *Criminal behavior: a psychosocial approach*. New Jersey: Greenwood Publishing Group.

Bučar - Ručman, A. (2004). *Nasilje in mladi*. Novo mesto: Klub mladinski kulturni center.

Campbell, D. (2007). *History of shootings at US schools and colleges*. Pridobljeno 12. 1. 2009 na <http://www.guardian.co.uk/world/2007/apr/16/usgunviolence.usa1>

Cosmopolitan. (2007). *10 mitov o profilu napadalcev v ameriških šolah*. Pridobljeno 22. 4. 2008 na <http://www.cosmopolitan.si/astro/zanimivosti/default.aspx?n=3358&sp=2>

Cullen, D. (2004). *The Depressive and Psychopath*. Pridobljeno 29. 5. 2009 na <http://www.slate.com/id72099203/>

Glogovčan, T. (2008). *Medijska reprezentacija serijskih morilcev-Silvo Plut* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grizold, M. (2008). *Serijski morilci* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Habbe, J. (2000). *Nasilje in varnost otrok v šolah*. Ljubljana: Lisac& Lisac.

Kadunec, Mešarič (2003). *V šolo z zvezkom in pištolo*. Pridobljeno 29. 5.2009 na <http://ww.g-7.si7dokumenti/partner/partner30.pdf>

Kazenski zakonik Republike Slovenije. (2001). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije. Pridobljeno 28. 9. 2008 na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199463&stevilka=2167>

Langman, P. (2009). *Why Kids Kill: Inside the Minds of School Shooters.* New York: Palgrave Macmillan.

Latner, B. (2008). *Se strelski obračuni selijo v Evropo?* Pridobljeno 29. 5. 2009 na <http://dnevnik.si/novice/kronika/1042213837>

Liberman, J. (2006). *The Shooting Game: The Making of School Shooters.* New York: Seven Lock Press.

Marič, D. (2009). *Uporaba varnostno obveščevalnih metod pri preprečevanju uporabe strelnega orožja (»pokolov«) na šolah* (seminarska naloga). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Moore, M. (2003). *Stupid white man.* New York: HarperCollins Publishers.

Nettler, G. (1984). *Explaining crime.* New York: McGraw- Hill.

School massacre. (2005). Fact Archive.com. Pridobljeno 12. 1. 2009 na http://www.fact-archive.com/encyclopedia/School_massacre

Sterle, J. (1999). *Umori v Sloveniji v letih 1990-1997.* Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.

Streljanje na šoli. (2007). Cleveland: Reuters. Pridobljeno 12. 1. 2009 na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3107414

Ule, M. (2000). *Socialna ranljivost mladih.* Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Aristej.

Ustava Republike Slovenije. (1992). Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije. Pridobljeno 28. 9. 2008 na <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA 1. STOPNJE

Spodaj podpisani(a) Jasna Javornik

z vpisno številko

0	7	0	2	0	3	0	4
---	---	---	---	---	---	---	---

rojen(a)

2	9
---	---

 .

0	5
---	---

 .

1	9	7	9
---	---	---	---

 v kraju Ljubljana

sem avtor(ica) diplomskega dela 1. stopnje z naslovom

Množični morilci - analiza filma »Bowling for Columbine«

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel(a), da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel(a), da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil(a) vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in dem to tudi jasno zapisal(a) v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo - predstavljanje drugih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne - kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za varnostne vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za varnostne vede.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja(ice)